

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Társadalomtudományi Szekció**

Miskolc, 2025. április 24–26

**Társadalomtudományi
Szekció**

**A kémkedés nemzetközi jogi megítélése,
különös tekintettel a diplomáciai fedésben végzett
kémtevékenységre**

Rendező intézmény:

Miskolci Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

Jelige: LUZ357

Lezárva: 2024. december 19.

Tartalom

A kémkedés nemzetközi jogi megítélése.....	1
különös tekintettel a diplomáciai fedésben végzett kémtevékenységre.....	1
Rendező intézmény:	1
I. A kutatás kérdései, módszere, forrásai.....	4
II. A kémtevékenység meghatározása (a hazai és) a külföldi jogrendszerekben	5
II. 1. Miről szól a hírszerzés?	5
II. 2. Kit nevezünk kémnek?	6
II. 2. 1. A (Titkos) Minősített Adatok Jogi Sorsa	8
II. 3. Irán és Izrael prominens hírszerzői helyzete a Közel-Keleten	10
II. 3. 1. A homály harcmezeje -- Irán és Izrael kapcsolata	10
II. 3. 2. Izrael	11
II. 3. 3. Irán.....	12
II. 3. 4. A kémkedés magyar, hatályos szabályozása és összehasonlítása Irán és Izrael szabályozásaival	13
III. A kémkedés jogi szabályozása, általános nemzetközi jogi megítélése	15
III. 1. A kémkedés szabályozása háborúban	15
III. 2. Kémkedés békeidőben	17
III. 2. 1. A kémkedés nem jogellenes	17
III. 2. 2. A kémkedés jogellensége mellett szóló érvek.....	18
III. 3. A kikényszeríthetőség problémája	19
III. 4. Konklúzió	20
IV. Hírszerzés a Tűzvonalban – esettanulmányok	21
IV.1. Tűszok, diplomácia és kémkedés: A teheráni tűszügy	21
IV. 3. Az iráni diplomata, Assadollah Assadi esete	27
V. Külképviseleti tevékenységek a hírszerzés fényében	31
V. 1. A diplomáciai és a konzuli kapcsolatokban megjelenő szabályozása lehetősége	32

V. 1. 1. Az 1961. évi diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezmény	32
V. 1. 2. 1.3. A diplomatának mindent szabad?.....	32
V. 2. A diplomáciai poggyász szabályozásának problémái	33
V. 2. 1. Konklúzió, de lege ferenda javaslatok.....	34
V. 3. Az 1961. évi Bécsi egyezmény mint lehetséges szabályozás a kémkedés tárgyában .	35
V. 3. 1. De lege ferenda javaslatok.....	37
Konklúzió.....	41
Szakirodalom	43

I. A kutatás kérdései, módszere, forrásai

„Partout où nécessité fait loi”¹

Dolgozatomban a kémtevékenység nemzetközi jogi megítélésével, illetőleg a diplomáciai és egyéb külképviseleti tevékenységek „fedése” alatt végzett hírszerző szolgálatok jogi álláspontjával foglalkozom. A kémkedés nemzetközi jogi megítélésével kapcsolatban fontos megemlíteni azt az érvelést, ami alapján már a vesztfáliai békéből, valamint nemzetközi jog általános elveiből, de az ENSZ Alapokmányából is levezethető, hogy a kémkedés és az azt megvalósító különböző magatartások egy adott állam ügyeibe való beavatkozását jelenti, és egyúttal annak szuverenitását is sérti.

A kémkedés megítélése, jogi helyzete különbözően alakul háborús helyzetben, valamint békeidőben. Utóbbi jogi szabályozása olyan csekélyen fellelhető, hogy tulajdonképpen annak létezése is vitatott, igen megosztó álláspontok alakultak ki a szakirodalomban. Dolgozatom célja elsődlegesen azon esetek és érvek felsorakoztatása, amelyek során a hírszerzői tevékenység hasznosnak, egyes esetekben bizonyos információk tudomásra jutása által sorsfordítónak bizonyult, valamint különböző érvek felsorakoztatása annak érdekében, hogy miért is esszenciális az államok számára, hogy egy jól kiépített hírszerzői és kémelhárítási szervezetet működtetsen. Ez alapján ugyanakkor fontosnak tartom megvizsgálni többek között azt a kérdéskört is, hogy szükség van-e új nemzetközi (vagy akár nemzeti) szabályozásra, és amennyiben igen, milyen formában, milyen tartalommal és milyen módon biztosítható annak betartása a nemzetközi szinten.

A hagyományos kémkedés jogi megítélésén túl, a kémtevékenység egy sokkal szűkebb, de annál vehemensebb jelentőségű aspektusával foglalkozom: a diplomáciai fedésben végzett kémkedéssel. A diplomatákat és a külképviseleti tevékenységet végző apparátust a köztudatban alapvetően misztérium övezi, az azonban nem kérdéses, hogy a diplomata értékét a birtokában lévő titkos és minősített információk (az ügynökök analógiájára) és az ezek által meghozott döntések emelik a társadalom csúcsára. A diplomaták már az ókortól kezdve hírszerzői tevékenységet folytattak, az általuk megszerzett információk pedig a küldő állam számára a helyzeti előny biztosításának lehetőségét teremtették meg. A külképviseleti tevékenység és a hírszerzői tevékenység szétválása, valamint a diplomáciai immunitások megjelenése és mai formájává való válásával azonban új problémák is megjelentek.

¹ „Mindenütt, ahol a szükség határozza meg a törvényt” – a francia DGSE (Direction Générale de la Sécurité Extérieure - Külső Biztonsági Szolgálat) híres mottója.

Dolgozatomban két közel-keleti ország, Irán és Izrael hírszerző szolgálatainak részletes bemutatásával és ezen hírszerző ügynökségek néhány fontosabb műveletével kívánom szemléltetni a hírszerzői tevékenység hangsúlyát és befolyását a nemzetközi közösség életében, valamint kitérek arra a kérdésre is, hogy a diplomáciai kapcsolatok szorossága mennyiben befolyásolja például a kémkedés intenzitását adott államok között.

II. A kémtevékenység meghatározása (a hazai és) a külföldi jogrendszerekben

II. 1. Miről szól a hírszerzés?

A Hírszerzés az államok saját nemzeti, nemzetbiztonsági, gazdasági, társadalmi érdekeik szempontjából kulcsfontosságú információk megszerzésére irányuló erőfeszítése.²

A hírszerzés célja alapvetően az, hogy az államok információkhoz jussanak más országok, szervezetek, vagy személyek szándékairól, képességeiről, tevékenységeiről, amelyek veszélyeztethetik az adott állam biztonságát vagy érdekeit.

A hírszerzési folyamat három fő szakaszra bontható: információgyűjtés, elemzés és terjesztés. Az információszerzés során a szükséges információk megszerzése különböző forrásokból történhet, ez magában foglalhatja a nyílt forrásokból származó információkat (OSINT), emberi forrásokból származó információkat (HUMINT), valamint technológiai eszközök segítségével történő adatgyűjtést (SIGINT, ELINT stb.).³ Az elemzés során az összegyűjtött adatok értékelése és értelmezése a nyers információkból használható hírszerzési “terméket” állít elő, amelyet a következő lépésben a terjesztéssel továbbítanak azoknak a döntéshozóknak, akiknek szükségük van az információkra a stratégiai döntések meghozatalához. A hírszerzés célja tehát nem csupán az információgyűjtés, hanem annak biztosítása, hogy a megszerzett információkat hatékonyan lehessen felhasználni a döntéshozatalban, különösen a nemzetbiztonsági, diplomáciai és katonai stratégia kialakításában. A hírszerzés többféle típusra osztható, attól függően, hogy milyen területre és célra irányul: A katonai hírszerzés a fegyveres erők számára gyűjt információkat, a politikai hírszerzés célja pedig más országok politikai rendszereinek, kormányzati döntéseinek, valamint nemzetközi kapcsolataiknak a feltérképezése.⁴ Az ilyen információk kritikusak a diplomáciai stratégiák kialakításában, különösen a nemzetközi tárgyalások és konfliktusok során. A gazdasági hírszerzés arra összpontosít, hogy egy ország gazdasági állapotáról, erőforrásairól,

² Bába I., Sáringer J.: *Új diplomáciai lexikon*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2021, 543. o.

³ Tóth, P.: *Nemzetbiztonság és hírszerzés a 21. században*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007, 45-48. o.

⁴ Krajnc Zoltán: *Hadtudományi Lexikon*, Dialóg Campus, Budapest, 2019, 542. o.

iparágainak működéséről és pénzügyi terveiről szerezzen információkat. Az ilyen típusú hírszerzés különösen fontos a globális gazdasági versenyben, ahol az államok gazdasági előnyöket próbálnak szerezni más országokkal szemben, hiszen a hatékony hírszerzési tevékenység biztosíthatja, hogy egy állam előre felkészüljön a potenciális fenyegetésekre, megelőzze akár a terrorista támadásokat, vagy gyorsan reagáljon a katonai akciókra. Emellett a hírszerzés jelenléte igencsak esszenciális továbbá a stratégiai döntéshozatalban, különösen a diplomáciai kapcsolatok és a nemzetközi együttműködés terén.

II. 2. Kit nevezünk kémnek?

A történelem során az embereket mindig is a hatalom megszerzésének ambíciója mozgatta. Ennek legegyszerűbb módja pedig, ha kifürkésszük az ellenséges, leigázandó hatalom titkait, hogy azokat később fel tudjuk használni ellene. Nem véletlenül nevezik a kémkedést a világ második legősibb mesterségének.⁵

Már a Bibliában is találunk utalást a kémekre, az egyik legkorábbi fennmaradt forrásunk pedig Egyiptomból származik, ezek az ún. *Amarna*-levelek az i.e. 14. századból. Meglepő-e vagy sem, de az imént említett forrás nem más, mint egy agyagtáblákon rögzített diplomáciai levelezés.

A hírszerzés világában a kém nem hivatásos hírszerző tiszt, és javarészt nem is részesül hivatalos képzésben, szemben az ügynökkel. A kémeket vagy beszervezik vagy önként jelentkeznek a feladat ellátására. A beszerzés során a tartó tiszt általában huzamosabb ideig figyeli az alanyt, akinek legfőbb tulajdonsága (számos másik mellett) hogy valamilyen értékes információ van a birtokában, vagy értékes információkhoz fér/férhet hozzá, esetlegesen egy az ügynökség által már korábban követett személy közelében éli mindennapjait. Hogy miért lesz valakiből kém, arra rengeteg példát statuált már a történelem, lehet a motiváció pénz, ideológia, zsarolás és akár szerelem is. Nem kevés férfi és nő esett áldozatul a hírszerzésben mai napig rendszeresen alkalmazott mézcsapda⁶ módszerének.

⁵ Paul Reynolds, *The World's Second Oldest Profession*, BBC News (Feb. 26, 2004)

⁶ A bibliai Delila, Mata Hari, vagy épp Karády Katalin – a titkosszolgálatok és más hírszerző szervezetek már ősidők óta használják a női szexualitást és csáberejt információszerzésre. A meghatározás lényege, hogy egy hírszerző/elhárító szolgálat műveleti tevékenysége során a szexualitást információszerzésre vagy kompromittálásra használja fel. Vagyis egy adott hírszerző/elhárító személy vagy szervezet által megbízott nő, férfi olyan megközelítési technikát alkalmaz, melynek során bizonyos egyszeri vagy folyamatos erotikus, szexuális szolgáltatások bevetésével a célszemélyt megtéveszti, és annak birtokában lévő információkat (akár tárgyakat és dokumentumokat is) kicsalja, illetve olyan helyzetet teremt, hogy a célszemély a későbbiekben zsarolhatóvá, kompromittálhatóvá váljon, és vele szemben, illetve annak felhasználásával magasabb szintű operatív intézkedések vezethetők be.

Kém, hadikém a Hadtudományi Lexikon szerint olyan személy, aki az állam által otthon vagy külföldön, tényleges vagy potenciális ellenséggel kapcsolatos felderítés céljára alkalmazott rejtett személy.⁷ A Magyar Értelmező Kéziszótár alapján az a személy, aki állami, kül. katonai titkokat csalárd v. erőszakos módon kifürkész, megszerez, s ezeket – súlyos büntetést elkövetve – egy más államnak rendsz. pénzért kiszolgáltatja.⁸ Ezzel szoros összefüggésben a hírszerzés fogalmát is fontos megállapítanunk, ami a következő: „az állam egyik funkciója, amelyet az eminens nemzeti érdekek érvényre juttatása és védelme érdekében, kizárólag erre a feladatra létrehozott, közvetlen kormányzati irányítás alatt működtetett szervezetek – speciális eszközöket és módszereket alkalmazva – végeznek titkos (bizalmas) és nyílt forrású információk beszerzésével.”⁹

A háborús kém fogalma az erre vonatkozó genfi jegyzőkönyv alapján a következően módosul a „hagyományos” kémhez képest: „Háborús kémnek nevezzük az egyik hadviselő fél ügynökét, aki titokban, hamis ürüggyel vagy akár álcázva magát gyűjti az információt az ellenfélről, azzal a szándékkal, hogy azokat az elsőként említett hadviselővel közölje.”¹⁰ A háborús kémkedés körén kívül eső kémtevékenység esetében azonban az alább felsorolt fogalmak ellenére sem ilyen egyszerű meghatározni kit is nevezünk kémnek. Ahogyan dolgozatom későbbi fejezeteiben erre részletesen kitérek, a békeidőben végzett kémkedés kérdésének tisztázatlanságából adódóan nyilvánvalóan az sem lesz egyértelmű ki lesz az a személy, aki a kémkedést végzi, azaz kit nevezhetünk majd kémnek.

Kiterjed-e mindez például azokra a diplomatákra is, akik a fogadó állam bizalmas és titkos információival dolgoznak, azok felfedésére tesznek kísérleteket vagy esetlegesen azokat hozzák nyilvánosságra? Nevezhetjük-e a külképviseleti szerv bármely tagját ténylegesen kémnek, ha immunitásai mintegy védőpáncélként emelkednek fölé?

Szemán László János: A mézcsapda fogságában, Magyar Idők (<https://www.magyaridok.hu/lugas/a-mezcsapda-fogsagaban-1413259/>) (megnyitva: december 18. 12:03))

⁷ Krajnc Zoltán: Hadtudományi Lexikon, 587. O.

⁸ Bárczi G., Országh L. (szerk.): A magyar nyelv értelmező szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, Első kiadás: 1959–1962

⁹ Krajnc Zoltán: Hadtudományi Lexikon, 446. O.

¹⁰ Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményekhez csatolt, a nemzetközi fegyveres konfliktusok áldozatainak védelméről szóló 1977. évi kiegészítő jegyzőkönyv (I. kiegészítő jegyzőkönyv) 46. cikke.

II. 2. 1. A (Titkos) Minősített Adatok Jogi Sorsa

A minősített adatok, vagy titkos információk, különleges védelmet igényelnek a jogrendszerekben, mivel ezek nyilvánosságra hozatala súlyos nemzetbiztonsági vagy más fontos állami érdekeket sérthetnek. Ebben a fejezetben a minősített adatok fogalmát és azok védelmét vizsgálom a magyar, iráni és izraeli jogrendszerekben, valamint kitérek a kémkedés jogi következményeire is. Általánosan fogalmazva a minősített adatok olyan információkat jelentenek, amelyek hozzáférése és nyilvánosságra hozatala korlátozott annak érdekében, hogy megvédjék az állam biztonságát, katonai érdekeit, diplomáciai kapcsolatait, vagy egyéb lényeges nemzeti érdekeket. A magyar szakirodalom fogalmazása szerint a minősített adat olyan információ, amelyet jogszabály vagy hatósági döntés védetté nyilvánít, és amelynek terjesztése, hozzáférése vagy nyilvánosságra hozatala szigorú szabályok alá esik.¹¹

Magyarországon

A minősített adatok védelméről Magyarországon a 2009. évi CLV. Törvény gondoskodik. A törvény szerint nemzeti minősített adat az, amelyet a minősítési eljárás során a minősítő úgy értékel, hogy nyilvánosságra hozatala, illetéktelen megszerzése, módosítása, felhasználása, vagy jogosulatlan hozzáférése veszélyezteti vagy sérti a közérdeket.¹²

A magyar jogszabályok négy titkosítási szintet különböztetnek meg: ilyenek a „Szigorúan titkos”, „Titkos”, „Bizalmas”, és „Korlátozott terjesztésű” szintek. Ezek a szintek a védelem szükségességétől függően határozzák meg az adatok hozzáférhetőségét. A törvény szigorú szabályokat ír elő a minősített adatok kezelésére, beleértve a hozzáférés korlátozását, a tárolás és megsemmisítés szabályait, valamint a kiszivárogtatás büntetőjogi következményeit. Magyarországon a kémkedés bűncselekményének büntetése akár életfogytiglani szabadságvesztés is lehet, ha az állam biztonságát súlyosan veszélyezteti.

¹¹ Varga, G. (2021). A titkosítás és a minősített adatok jogi szabályozása Magyarországon. Budapest: Jogi Kiadó. (45. oldal, 3. bekezdés)

¹² 2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről, 3.§ (1) a.)

Iránban

Iránban a minősített adatokat az Iszlám Köztársaság nemzetbiztonsági törvényei védik.¹³ A titkos információk védelmét az ország Alkotmánya és a vonatkozó büntető törvénykönyvi rendelkezések szabályozzák. A hangsúly kiváltképp a nemzeti érdekek valamint az iszlám forradalom vívmányainak és a kulturális, vallási értékek védelmén van. Hasonlóan hazánkhoz a minősített adatok szintjei Iránban is igazodnak a nemzetközi gyakorlatban alkalmazottakhoz, de a hangsúly különösen az imént már említett vallási és forradalmi értékek védelmén van. Irán szigorúbban bünteti a titkos információk kiszivárogtatását. A kémkedésért kiszabható büntetések között szerepelhet a halálbüntetés, különösen ha a bűncselekmény az ország biztonságát vagy a forradalmi és vallási értékeket veszélyezteti, sérti az elkövetett bűncselekmény.¹⁴

Izraelben

A titkos információk védelmét az Izraeli Alkotmány és a Büntető Törvénykönyv, valamint a Nemzeti Biztonsági Törvény biztosítja. Az izraeli jog hangsúlyozza a nemzeti érdekek és a közbiztonság védelmét, mivel az ország geopolitikai helyzete és biztonsági kihívásai különösen érzékenyek. A titkos információk minősítése Izraelben hasonlóan hazánkhoz szintén több minősítési szintre oszlik, az információk szenzitivitása alapján. A kémkedés és a titkos információk kiszivárogtatása különösen súlyos bűncselekménynek számít, és Izrael a titkos információk védelmére vonatkozó törvényei keretében gyakran alkalmaz különleges eljárásokat. A kémkedés az izraeli jog szerint olyan bűncselekmény, amelynek célja titkos információk megszerzése és átadása egy idegen hatalomnak, amely sértheti az állam biztonságát vagy más létfontosságú érdekeit. Az izraeli jogszabályok szigorúan büntetik a hazaárulást és a nemzeti biztonságot veszélyeztető tevékenységeket, beleértve a kémkedést, amely akár 15 év börtönbüntetéssel is sújtható. Súlyosabb esetekben, ahol a kémkedés nemcsak az állam, hanem az ország közbiztonságát is veszélyezteti, a büntetés akár életfogytig tartó börtön is lehet.

¹³ ایران اسلامی جمهوری اطلاعات وزارت: تهران. (۲۱۵) اطلاعات قانون (Hírszerzési Törvény)

ایران اسلامی شورای مجلس: تهران. (۲۱) ملی امنیت قانون (Nemzetbiztonsági Törvény)

ایران اسلامی جمهوری روزنامه: تهران. (۱۷۶ ماده ۱۹۷۹) ایران اسلامی جمهوری اساسی قانون (Alkotmány)

ایران اسلامی جمهوری رسمی روزنامه: تهران. (۲۱۳) اسلامی مجازات قانون

(Irán Büntető Törvénykönyve (2013). Teherán: Az Iszlám Köztársaság hivatalos közlönye)

II. 3. Irán és Izrael prominens hírszerzői helyzete a Közel-Keleten

A Közel-Kelet történelmileg mindig is a világ egyik legkomplexebb és legfeszültebb régiója volt. Ebben a régióban a hírszerzés különösen fontos szerepet játszik, mivel az államok közötti bizalmatlanság és a folyamatos konfliktusok miatt a titkos információk megszerzése és védelme kiemelt fontosságú az államok számára. Az általam vizsgált két, jelentős regionális hatalom, Izrael és Irán, különösen kiemelkedő hírszerzési kapacitással rendelkezik, és a hírszerzés kulcsszerepet játszik nem csak a belső biztonságuk, de a nemzetközi kapcsolataik és stratégiai döntéseik szempontjából is.

II. 3. 1. A homály harcmezeje -- Irán és Izrael kapcsolata

Izrael és Irán hírszerzési kapcsolatait elsősorban a kölcsönös ellenségkép határozza meg. Az 1979-es iráni forradalom óta a két ország erőteljesen ellenséges viszonyban áll, mindkét fél számára prioritást élvez, hogy hírszerzési kapacitásaikat a másik gyengítésére használják fel.¹⁵ Az iráni forradalom eredményeként létrejött iszlám köztársaság kiemelt céljai közé tartozik Izrael, avagy a „cionista entitás”¹⁶ felszámolása, amelyet számos iráni politikai és vallási vezetők is rendszeresen hangoztatnak.

Izrael számára Irán a régió legnagyobb fenyegetésévé vált az évtizedek alatt, különösen a nukleáris programja miatt, amelyet az izraeli kormány és hírszerzési szervei az országuk létét fenyegető veszélynek tekintenek. 2009 és 2015 között számos merényletet követtek el iráni nukleáris tudósok ellen, amelyek mögött feltehetően a Moszad állt.¹⁷ Ezek a merényletek kiemelten illusztrálják Izrael hajlandóságát arra, hogy akár a nemzetközi jog határait átlépve próbálja megakadályozni Irán nukleáris kapacitásainak fejlesztését, amely Izrael biztonságpolitikájának egyik prominens sarokköve lett.

Habár Izrael és Irán között nincs hivatalos diplomáciai kapcsolat, a hírszerzési műveletek és a diplomáciai manővereik szorosan összefonódnak. Irán a hírszerzés mellett a kibertérben is intenzíven folytat izraeli célpontok ellen irányuló akciókat. Ezek a kibertámadások hírszerzési háború egy új dimenzióját képezik, mivel az iráni kibertámadások

¹⁵ Gleis, J. and Berti, B. (2012) *Hezbollah and Hamas: A Comparative Study*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. (45. o.)

¹⁶ Shapira, A. (2015) *Israel: A History*. Waltham: Brandeis University Press. (72. o.)

¹⁷ Bergman, R. (2018) *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*. New York: Random House. (159. o.)

izraeli állami intézmények, bankok és infrastruktúra ellen irányulnak, céljuk pedig egyértelműen Izrael gazdasági és katonai stabilitásának alaknázása. A kölcsönös kibertámadások folyamatos veszélyt jelentenek a két ország nemzetbiztonságára, de ezáltal egyúttal kockázatot jelentenek a regionális stabilitásra is.

Az Izrael és Irán közötti hírszerzési háború ugyan nem újkeletű, de folyamatosan egyre komplexebbé válik. A nemzetközi közösség pedig fokozott figyelemmel követi mindezen eseményeket, hiszen mindkét titkosszolgálat hírszerzési műveletei közvetlen és kiemelt hatással vannak a globális politikára, ezáltal pedig a Közel-Kelet stabilitására is.

II. 3. 2. Izrael

Izrael titkosszolgálati apparátusa három fő szervezetből áll: a „*Mossad*” (*Moszád*), az „*Aman*” (katonai hírszerzés), és a „*Shin Bet*” (belső biztonsági szolgálat). Mindhárom szervezet szorosan együttműködik, de különböző feladatkörökkel rendelkeznek.

A *Moszád*, Izrael külföldi hírszerző szolgálata, amelyet 1949. december 13-án alapítottak, jelenleg pedig feltehetőleg mintegy 1200 fővel működik. Közvetlenül a miniszterelnök felügyelete alá tartozik, miközben az operatív irányítást az igazgatója látja el. Elsődleges feladatai közé tartozik a hírszerzés, a külföldi titkos műveletek végrehajtása, valamint a terrorizmus elleni küzdelem. Speciális jogi státusszal rendelkezik, mentesülve bizonyos izraeli törvényi előírások alól.¹⁸

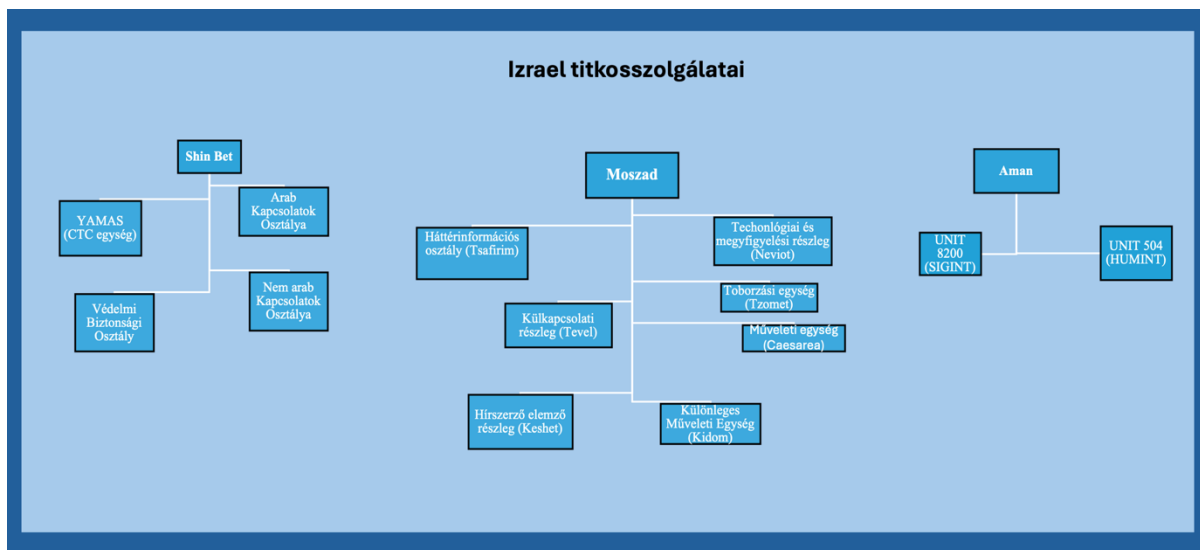
Az *Aman*, Izrael katonai hírszerző szervezete, amelyet 1950-ben alapítottak, az Izraeli Védelmi Erők (IDF) vezérkari főnökének irányítása alatt áll. Az 1973-as jom kippuri háborút követően a hadsereg belső reformjaként létrejött egy második katonai hírszerző szerv is, a *Haman*. Az *Aman* fő feladata az évente összeállított országfenyegetettségi jelentés elkészítése, amely az összes hírszerző ügynökség adatain alapul, ezzel meghatározva az izraeli katonai és védelmi tervezést. Emellett az *Aman* a katonai hírszerzés és elemzés központi szereplőjeként is működik, így feladatai közé tartozik a katonai táborok védelme, a cenzúra felügyelete, valamint a katonai térképek elkészítése és terjesztése.¹⁹

A *Shin Bet*, vagy közismertebb nevén „a láthatatlan védelmezők”, az izraeli belbiztonsági hírszerzésért felelős szerv, amely hasonlóan a *Moszád*hoz szintén a miniszterelnök közvetlen irányítása alatt működik. Elsődleges feladatai között szerepel a

¹⁸ Ben-Hur, I. (2018) The Israeli Intelligence Community: A Strategic Overview. Tel Aviv: Israeli Defense Publications, (23-25. o.)

¹⁹ Harel, A. és Issacharoff, A. (2015) Israel's Intelligence Machine: The Evolution of a Military Force. New York: HarperCollins, (54-57. o.)

nemzetbiztonság védelme, a terrorizmus elleni küzdelem, valamint a terrorgyanús személyek kihallgatása.²⁰ Specifikus küldetése a Gázai övezetben és Ciszjordániában végrehajtott terrorellenes műveletek koordinálása, továbbá a kémelhárítás és az izraeli kormányzati épületek, nagykövetségek, védelme.

1. Ábra, kép forrása: saját készítés (a *Jewish Virtual Library* alapján)

II. 3. 3. Irán

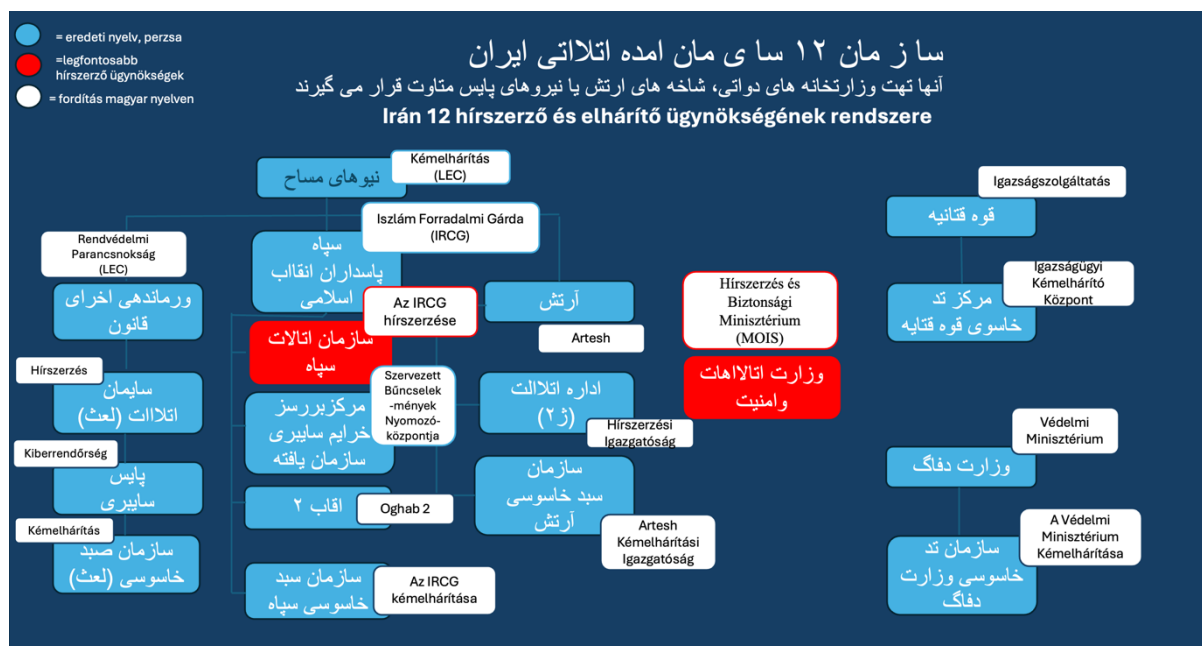
Irán hírszerzési rendszere szintén több szervezetből áll, amelyek közül a legfontosabbak a MOIS (*Ministry of Intelligence and Security*) és az IRGC (*Islamic Revolutionary Guard Corps*) hírszerzési szárnya.

Az iráni hírszerzési és biztonsági minisztérium „MOIS” (Hírszerzési és Biztonsági Minisztérium) Irán elsődleges hírszerző szerve, amely belföldi és külföldi hírszerzési feladatokat lát el. A MOIS felelős a kormányzat stabilitásának biztosításáért, a belső ellenállás elnyomásáért, valamint az ellenzék felderítéséért és semlegesítéséért. Az „IRGC”, vagyis az Iszlám Forradalmi Gárda, Irán egyik legerősebb (ha nem a legerősebb) katonai és politikai szervezete, amely saját hírszerzési szárnnyal rendelkezik. Ez a szervezet kifejezetten a katonai és stratégiai hírszerzésre koncentrál, beleértve a ballisztikus rakéta-programok, a regionális befolyás és a nemzetközi terrorista hálózatok támogatását.

Irán hírszerzési stratégiái alapvetően két fő területre koncentrálnak: a belső stabilitás fenntartására és a regionális befolyás növelésére. Az állam jelentős erőfeszítéseket tesz annak

²⁰ Perliger, A. (2021) 'Security dynamics in the Israeli Intelligence Community', *Journal of Military Intelligence*, 43.o.

érdekében, hogy belföldön elnyomja az ellenzéki csoportokat és elkerülje a belső lázadásokat, de ezzel párhuzamosan Irán kiterjedt hírszerzési tevékenységet folytat a Közel-Keleten és azon túl, különösen Izrael és az Egyesült Államok érdekeinek aláaknázása, gyengítése érdekében.

2. Ábra, kép forrása: saját készítés

II. 3. 4. A kémkedés magyar, hatályos szabályozása és összehasonlítása Irán és Izrael szabályozásaival

Mivel a későbbiekben sor kerül a nemzeti szabályozásokban megjelenő lehetőségekre, fontosnak tartom, hogy mind a hazai, mind pedig a két, dolgozatomban vizsgált ország belső szabályozására is kitérjek, mintegy zsinórmértékként felhasználva a nemzeti szabályozások irányát.

A hatályos magyar szabályozásban a kémkedés három formáját nevesíti a Magyar Büntetőtörvénykönyv. A kémkedés mind az Európai Unió intézményei ellen, mind a szövetséges fegyveres erő ellen a hagyományos büntetőjogi dogmatika szerint az állam külső biztonságát sértő bűncselekmény, de fontos megemlíteni, hogy nemzetbiztonság-tudományi tekintetben ezzel egyidejűleg az állam belső biztonságát veszélyeztető cselekményeknek is tekinthetjük.

A kémkedés alaptípusa a Btk. 261. §-ában szabályozott bűncselekmény.²¹ Jogi tárgya Magyarország Alaptörvény szerinti állami (alkotmányos) rendje, közelebbről az állam

²¹ BTK: 261. § (1) „Aki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére Magyarország ellen hírszerző tevékenységet folytat, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Aki az (1) bekezdésben

biztonsága, valamint hazánk minden fontos politikai, katonai, társadalmi vagy gazdasági érdeke. A kémkedés alanya, elkövetője állampolgárságára tekintet nélkül tulajdonképpen bárki lehet.²² „A külföldi állampolgárok tipikusan a nagykövetségeken belül végzik a kémtevékenységet, diplomáciai fedésben, a nagykövetségek többnyire az úgynevezett rezidentúrák központjai is egyben. A külföldi diplomátákat viszont megvédi a diplomáciai mentesség, büntetőjogi felelősségre vonással Magyarországon csak a magyar állampolgároknak és a nem diplomatafedésben dolgozó külföldi ügynököknek kell számolniuk.”²³

Az Iráni Büntetőtörvénykönyv Ötödik Könyve szintén nevesíti a kémkedést²⁴, mint az állam biztonsága ellen elkövetett bűncselekményt. A magyar Btk-beli szabályozástól annyiban eltérően, hogy bizonyos esetekben sokkal súlyosabb büntetési tételt helyez kilátásba, illetve a nyugati kultúráktól eltérően „*mohareb*”²⁵ bélyegzővel illethetik a bűncselekményt elkövető személyt, ami mintegy társadalmi megsemmisülésként él a közfelfogásban.

Izraeli szabályozás a Büntetőtörvénykönyv 111-113. Szakaszában deklarálja a kémkedés típusait, amelyet kémkedésre és súlyos kémkedésre bont szét, valamint megkülönböztet továbbá egy olyan esetet is, ahol titkos információk átadására kerül sor, a 111. Szakaszban pedig a kifejezetten ellenségnek való, tudatos információszolgáltatást is büntetni rendeli. Összevetve az iráni és a magyar szabályozással, az Izrael területén elkövetett kémkedés büntetése többnyire nagyjából a két ország szabályozása között helyezkedik el, de bizonyos esetekben még az iráni büntetési tételeket is meghaladja, hiszen nevesít számos olyan esetet is, ahogy kifejezetten életfogytiglani szabadságvesztéssel rendeli büntetni a kémkedést.

Az már egy ilyen lényegretörő és rövid áttekintés után is igen szembeötlő, hogy minden állam nemzeti büntetőjogában megtalálható a kémkedés tényállása, mintegy kiemelt helyet elfoglalva az államot veszélyeztető bűncselekmények között, egyértelműen kijelölve azt az

meghatározott kémkedést szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával követi el, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (3) Aki kémkedésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

²² Gál István László: A kémkedés a magyar büntetőjogban, Nemzetbiztonsági Szemle 7. évfolyam (2019) 2. Szám

²³ Gál István László: A kémkedés a magyar büntetőjogban

²⁴ Article 501– Anyone who, knowingly and intentionally, provides maps or secrets or documents and decisions regarding the national or international policies of the State to those who are not authorized to have access, or who informs them about their content in a way that constitutes espionage, taking into consideration the circumstances and stages [of the crime], shall be sentenced to one to ten years’ imprisonment.

²⁵ Article 502– Anyone who commits one of the espionage crimes inside Iran in favor of a foreign State and against another foreign State, if damages the national security [of Iran] shall be sentenced to one to five years’ imprisonment.

A Muharibeh a Harb szóból származik, ami a Salam szó ellentéte, ami békét jelent. A moharebeh bűncselekménye a nemzetbiztonság elleni kiemelt bűncselekmények közé tartozik.

irányvonalat, amelyet kivétel nélkül minden állam követ, nem meglepően, hiszen tulajdonképpen a szigorú nemzeti szabályozások alkalmazása az egyetlen olyan jogi eszköz az államok számára amelynek segítségével lépéseket tehetnek a nemzetbiztonság megőrzése érdekében.

III. A kémkedés jogi szabályozása, általános nemzetközi jogi megítélése

A nemzetközi jog eltérően kezeli a háborús és a békeidőben folytatott kémkedést. Még a háborús kémkedés kérdésköre szabályozott a nemzetközi humanitárius jog által, és a nemzetközi közösség a hágai egyezmények alapján pontosan tudja, hogy mihez tartsa magát egy esetlegesen lelepleződött kém esetében, úgy a békeidőben történő kémkedésnél erről egyáltalán nem beszélhetünk, hiszen nincs egyetlen átfogó nemzetközi egyezmény sem, amely ezt említene. A háborús kémkedésre vonatkozó szabályok első sorban arra összpontosítanak, hogy az információszerzésre hamis színleléssel került-e sor, még a békeidőben elkövetett kémkedés kérdésének középpontjában az áll, hogy a kémkedés módszerei sértik-e az állam szuverenitását. Számos vélemény tekinti úgy a békeidőben történő kémkedés szabályozottságának hiányát, mintha az egyenlő lenne az általános tilalom hiányával is, ennek alapjául főként a Nicaragua ügyet hivatkozva. A következőkben ezeket a véleményeket és igen különböző álláspontokat ismertetem, tartalmuk alapján a kémkedés legalitása valamint illegalitása alapján csoportokra bontva.

III. 1. A kémkedés szabályozása háborúban

A kémkedéssel kapcsolatos csekély szabályozás, amely dolgozatomban már többször említésre került, egyedül a háborús kémkedéssel kapcsolatban fellelhető. Ennek jelenléte a nemzetközi jogban azonban már igen korán egyértelmű megfogalmazást nyert. Hugo Grotius egyértelműen állást foglalt a háborúban tetten ért kém felelősségre vonásának kérdésében, valamint arra is kitért, hogy a kémkedés szerinte megengedett a nemzetközi jogban.²⁶

²⁶ "Hiszen az elfogott kémekkel szemben is a legszigorúbban szoktak eljárni, holott a kémek küldetését a nemzetközi jog kétségkívül megengedi. Mózes is küldött kémeket, Józsue pedig maga is kémkedett. Akik nyilvánvalóan igazságos háborút viselnek, eleve joggal ölik meg a kémeket, a többieknek pedig a háború joga alapján válik ez megengedetté. Akadnak olyanok, akik nem hajlandók a kémkedésre ajánlkozók szolgálatait igénybe venni, akkor ez a visszautasítás lelki nagyságukra és a nyílt erőben való bizalmukra vall, de nem utal arra, hogy mit tartanak jogosnak vagy jogtalanoknak." (Hugo Grotius: A Háború és béke jogáról, Harmadik könyv, IV Fejezet xviii 655 (Kriterion könyvkiadó, Bukarest) (1973))

Grotius 1625-ben feljegyzett gondolataihoz képest egészen napjainkig sem történt változás a háborús kémkedés megítélését illetően: a tetten ért kémeket túlnyomó részben szinte minden országban halálbüntetéssel illették.²⁷

A háború ideje alatt elkövetett kémkedés egyik első modernkori kodifikációja az 1874-ben íródott Brüsszeli Nyilatkozat volt, (ami ugyan nem lépett hatályba, mivel a részt vevő felek végül nem fogadták el jogként) amelyben szó esett a háborús kémkedés legalitásának kérdéséről.²⁸ Ez alapján a tetten ért kémeket az őt elfogó hadseregben hatályos törvények szerint kellett volna bíróság elé állítani, kezelni. Az olyan kém pedig, aki újra csatlakozik ahhoz a hadsereghez, akihez alapvetően tartozik, és akit ezt követően az ellenség elfog, hadifogoly státuszba kerül, és korábbi tetteiért felelősségre sem vonható a továbbiakban.²⁹ Tehát amennyiben egy kém visszatért eredeti pozíciójába, úgy tulajdonképpen el is vesztette kém státuszát. Összességében elmondható, hogy a Brüsszeli Nyilatkozatban való szabályozás alapvetően nem az információszerzés tényére összpontosít, sokkal inkább a kémkedés megtévesztő, csalárd voltát helyezte fókuszba, azonban hatályba lépés hiányában ennek gyakorlatban való működéséről nem sokat tudunk.

A hágai jog hasonlóképpen gondolkozott a háborús kémek felelősségre vonásának kérdéséről. Az 1949-es Genfi Egyezmény további biztosítékokat vezetett be a kémkedéssel vádolt személyek védelmére, így például a védővel történő tárgyalást, illetve a büntetés kiszabását követő hat hónapos várakozási időt.³⁰

Az Egyezmény szerint fegyveres összeütközés idején azokat, akik kémkedésre vállalkoznak, kémnek minősítették, ezáltal megfosztva őket hadifogoly státuszuktól, (beleértve a szállásra, élelemre, ruházatra, higiénia és orvosi ellátásra való védelem lehetőségét). Ezzel szemben a fegyveres erők tagjai, akik saját egyenruhájukat viselik (nem pedig civil ruhát vagy az ellenség egyenruháját), információkat gyűjthetnek az ellenséges területen anélkül, hogy elveszítenék hadifogolyi státuszukat.

²⁷ Boleslaw A. Boczek, *International Law: A Dictionary* 461 (2005) ("The regular penalty for espionage in wartime is death, regardless of whether or not the spy succeeds in obtaining information or conveying it to the enemy.").

²⁸ "the employment of measures necessary for obtaining information about the enemy and the country . . . are considered permissible" even if deceptive means were used to obtain the intelligence"

²⁹ A brüsszeli konferencia által elfogadott, a háború törvényeiről és szokásairól szóló nemzetközi nyilatkozat tervezete, cikk. 14, 1874. augusztus 27., 20-21. bekezdése

³⁰ A polgári személyeknek háború idején történő védelméről szóló (IV.) egyezmény, IV. cikk. 75. cikk, 1949. augusztus 12.

Hasonlóképpen, az a kém, aki visszatér saját fegyveres erőihez, majd később fogságba esik, hadifogolyként kezelendő, és nem vonható felelősségre korábbi kémkedési tevékenységei miatt.³¹

Látható, hogy a hadijog elismerte a hírszerzés jogos igényét, és ezért nem állt szándékában teljesen leállítani a gyakorlatot. Ehelyett a jog kifejezetten az áruló és csalárd magatartási elemre, a kémkedés büntetésére összpontosított, és redukálta az ilyen tevékenységekben való részvételért járó egyéni büntetések számát.

III. 2. Kémkedés békeidőben

Két fő tudományos megközelítés létezik a békeidőben történő kémkedés kérdéséről. Az első csoportba tartozó vélemények szerint, mivel a nemzetközi jog hallgat és nem tiltja egyértelműen a kémkedést, így az nem is lehet törvénytelen. Ezen megközelítés képviselői is két további csoportra oszlanak, ugyanis azok mellett, akik szerint a kémkedés egyszerűen csak nem illegális, vannak olyan nézetek is, akik szerint a kémkedés (éppen a nemzetközi jog hallgatásából adódóan) sem törvényszerű, sem pedig törvénytelen nem lehet.

Van egy kisebbségi vélemény, amely szerint azonban a kémkedés valóban sérti a nemzetközi jogot, mivel ellentétes mind a nemzetközi szokásjoggal, mind pedig a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányával és a Diplomáciai kapcsolatokról szóló 1969. évi bécsi egyezményvel is. A szabályozottság hiánya folytán jogosan felmerül a kérdés: vajon a nemzetközi közösség tagjai számára elegendő a jelenlegi gyakorlat?³²

III. 2. 1. A kémkedés nem jogellenes

Számos nemzetközi jogászban megfogalmazódott ugyanaz a gondolat: a kémkedés és a nemzetközi jog között van valamilyen különösen érdekes hézag.³³ Geoffrey Demarest és Scott is arra mutatnak rá, hogy a kémkedés helyzete az államközi jogban nem egyértelmű.

Demarest következtetése az, hogy bár a kémkedés „barátságtalan cselekedet”, mégsem sérti a nemzetközi jogot.³⁴ Scott a kémkedést az ENSZ Alapokmányában foglalt önvédelem jogához kapcsolja, de elismeri, hogy ez a jog is vitatott. Mind Demarest, mind Scott úgy véli, a kémkedés jogi státusza homályos, és egyikük sem állítja határozottan, hogy az kifejezetten

³¹ Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményekhez csatolt, a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló kiegészítő jegyzőkönyv (I. jegyzőkönyv), 1977. június 8., 26. cikk „Kémek”

³² “Úgy tűnik, hogy a nemzetközi közösség megelégszik a kémkedés alapjául szolgáló nemzetközi jogszerűség kérdésében” (Craig Force, *Spies Without Borders: International Law and Intelligence Collection*, 5 J. Nat'l Sec. L. & Pol'y 179, (2011). 205. bek.)

³³ Geoffrey B. Demarest, *Espionage in International Law*, 24 DENV. J. INT'L L. & POL'Y 321 (1996)

³⁴ Geoffrey B. Demarest, (1996) 347. bek.

legális lenne. Mindketten hangsúlyozzák továbbá azt is, hogy bár az államok elnézik a kémkedést, ugyanakkor jogot tartanak arra, hogy eljárjanak azokkal szemben, akik az ő területükön követik el a kémkedést.

Egyes nézetek szerint a kifejezett nemzetközi szabályozás hiánya, valamint a tény, hogy a nemzetközi közösség tagjai milyen széleskörben folytatják a kémkedés tevékenységét, megengedhetővé teszik magát a kémkedést. A békeidőben folytatott kémkedés egyezményi szabályozásának hiánya a történelem során kialakított egy szokásjogi normát³⁵, amelynek alapjául a Nemzetközi Bíróság Lotus ügyében megfogalmazott azon elvére hivatkozik, hogy ami nincs kifejezetten tiltva, az tulajdonképpen mind megengedett magatartás³⁶.

Más kutatók azzal érvelnek, hogy a kémkedés alkalmazása mind az ENSZ Alapokmánya, mind pedig a nemzetközi szokásjog alapján megengedett, mint az államvezetés elengedhetetlen része, valamint a megelőző önvédelem eszközeként. Ezen felfogás szerint a kémkedés egyfajta eszközként működik a konfliktusmegelőzés terén, mivel más államok helyzetének feltérképezése elősegíti a stabilitás és a béke fenntartását³⁷. A funkcionista államtudományi megközelítés értelmében az információgyűjtés végső soron hozzájárul a nemzetközi politika stabilitásához.

III. 2. 2. A kémkedés jogellensége mellett szóló érvek

III. 2. 2. 1. A szuverenitás és területi integritás megsértése

Quincy Wright professzort, a nemzetközi jog és a nemzetközi kapcsolatok neves tudósát gyakran idézik annak a nézetnek az egyik fő támogatójaként, amely szerint a kémkedés sérti a nemzetközi jogot, mivel minden állam köteles tiszteletben tartani más államok területi integritását és politikai függetlenségét.³⁸ Wright professzor az ENSZ 2. cikke alapján jut el ehhez a be nem avatkozási doktrínához, amely „minden tagjának szuverén egyenlőségét” mondja ki, és tiltja „bármely állam területi integritása vagy politikai függetlensége elleni erőszakkal való fenyegetést vagy erőszak alkalmazását”³⁹, valamint a nemzetközi

³⁵ “The lack of explicit prohibition in international law concerning espionage allows for a broader interpretation of state conduct, leading to the establishment of customary norms.” (J. H. H. Weiler, *The Constitution of Europe: Do the New Clothes Have an Emperor?*, Cambridge University Press, 2003, 223. o.)

³⁶ “The principle of jurisdiction rests on the fact that the act was done on the territory of the State which claims the right to exercise it.” (ICJ: *Lotus Case (France v. Turkey)*, 1927, 18. o.)

³⁷ Scott 222-23, *New Heaven School*, a nemzetközi politika olyan tudósok által képviselt nézete, mint Myres S. McDougal, ahol „a világ közrendjének fenntartásához különleges intézkedésekre van szükség a zárt társadalmak titkos információinak összegyűjtésére”. A funkcionálisizmus a nemzetközi kapcsolatok olyan elméletére utal, amely az államok együttműködését saját jólétük maximalizálása érdekében jósolja.

³⁸ Quincy Wright, *Espionage and the Doctrine of Non-Intervention in Internal Affairs*, in *Essays On Espionage and International Law* 3, 12 (1962), 35.o.

³⁹ ENSZ Alapokmány 2. cikk, (1) bek.

„beavatkozás korlátozását olyan ügyekbe, amelyek lényegében bármely állam belső joghatósága alá tartoznak”.⁴⁰

Azt állítja, hogy a békeidőben folytatott kémkedés szabályozása az államok mérlegelési jogkörébe tartozik, és a többi államnak kötelessége tiszteletben tartani a belső joghatóság gyakorlásának ezt a módját.⁴¹

A be nem avatkozás elvét később a Nemzetközi Bíróság a Nicaragua kontra Egyesült Államok ügyben hozott határozatában erősítette meg.⁴² A tiltott beavatkozásnak ennek megfelelően olyan ügyekre kell vonatkoznia, amelyekben az egyes államok az állami szuverenitás elve alapján szabadon dönthetnek. Ez további alátámasztást nyer az S.S. Lotus ügyben használt megfogalmazásból, amikor a Nemzetközi Bíróság kijelentette, hogy „a nemzetközi jog által egy államra rótt első és legfontosabb korlátozás az, hogy - az ellenkezőjét megengedő szabály hiányában - nem gyakorolhatja hatalmát semmilyen formában egy másik állam területén.” Figyelemre méltó, hogy ugyanaz az ügy látszólag két eltérő nézetet támaszt alá a kémkedésről.

E nézet kritikussai⁴³ gyakran hivatkoznak arra, hogy a nemzetközi szokásjogban való jelentőségüket kétségbe vonja, hogy e jogsértések miatt egyetlen állam sem hajtotta végre őket. Ez lényegében a megengedhetetlenség hiányára vonatkozó érv.

III. 3. A kikényszeríthetőség problémája

A szerződések kétségtelenül a legnyilvánvalóbb mechanizmusok, amelyeken keresztül az országok kötelezhetik egymást. Azonban a hagyományos nemzetközi jogi elméletek szerint a nemzetközi szokásjog az egyetemes nemzetközi jog elsődleges forrása. Ez a jogi norma az állami gyakorlatból fejlődik ki, amelynek széles körben elterjedt normái léteznek, és ezek gyakran kiegészítik az írott szerződések által hagyott hiátusokat. Hans Kelsen, a neves jogfilozófus, határozottan támogatja ezt a nézetet. Ő úgy érvelt, hogy ha sem a hagyományos jog, sem pedig a nemzetközi szokásjog nem tartalmaz olyan normát, amely kötelező jellegű magatartást írna elő egy állam számára, akkor az adott állam a nemzetközi jog keretein belül jogilag szabadon cselekedhet, úgy, ahogyan csak akar.⁴⁴ A döntése révén az állam a hatályos

⁴⁰ ENSZ Alapokmány 2. cikk, (4)-(7) bek.

⁴¹ Wright 35.o,13. bek.

⁴² „minden államnak vagy államcsoportnak tilos közvetlenül vagy közvetve beavatkozni más államok belső vagy külső ügyeibe” (Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicar. V. U.S.), Judgment, 1986 I.C.J. 14, 202–209 (June 27))

⁴³ Ashley S. Deeks, Confronting and Adapting: Intelligence Agencies and International Law, 102 Va. L. Rev. 643. (2016)

⁴⁴ Hans Kelsen, Principles of International Law 553–88 (Robert W. Tucker ed., 2d ed. 1966).

nemzetközi jogot alkalmazza, amely lehetővé teszi számára, hogy meghatározza a saját cselekvéseit.

Ezenkívül a nemzetközi szokásjog egyetemes jellege miatt nem igényel kifejezett jóváhagyást az államok részéről. A nemzetközi szokásjog két alapvető elemből áll: elsőként az állami gyakorlatból származó szokás bizonyítékai, másodszor pedig az opinio juris, amely az adott norma jogi kötelezettséggé váló általános elfogadását jelenti a nemzetközi közösség körében.⁴⁵

Ez a két elem együtt biztosítja a nemzetközi szokásjog jogi érvényességét és elismerését a világ országai között. A legegyszerűbb és leghatékonyabb végrehajtási mechanizmus gyakran tehát a nemzeti jog alkalmazása. Egy kormány saját határain belül is hozhat intézkedéseket a kémkedés tilalmának érvényesítésére, és a fentiek egyike sem jelenti azt, hogy a kémkedés békeidőben történő megsértését ne lehetne ily módon kikényszeríteni. A kémkedés sajátos jellege azonban gyakran kizárja a hazai jog általi végrehajtást, különösen olyan esetekben, amikor távoli kibertámadásokat alkalmaznak, vagy amikor a fizikai ügynököknek sikerül elmenekülniük a célországból.

III. 4. Konklúzió

Összességében megállapítható, hogy amíg a háborús kémkedés felelősségre vonásának szabályai jól körvonalazottak (és már a 17. századi jogfilozófusok, mint Hugo Grotius is megfogalmazták a kémkedés megengedhetőségét.), addig a békeidőben való kémkedésre vonatkozóan nincs átfogó nemzetközi egyezmény, amely világosan megtiltaná ezt a tevékenységet. Ez a szabályozatlanság azt sugallja, hogy a kémkedés a nemzetközi jog keretein belül nem számít jogszerűtlennek, sőt, egyes vélemények szerint a megelőző önvédelem eszközeként is értelmezhető. Ugyanakkor vannak olyan nézetek is, amelyek a kémkedést a szuverenitás és területi integritás megsértéseként értékelik. Az ENSZ Alapokmánya és a nemzetközi szokásjog alapján sokan úgy vélik, hogy a kémkedés ellentétes a nemzetközi joggal, különösen, ha az más államok belső ügyeibe való beavatkozásként értelmezhető.

Szintén megállapítható az is, hogy a nemzetközi szokásjog szerepe kulcsfontosságú a kémkedés kikényszeríthetőségének szempontjából. A kémkedés tilalmának kikényszerítése és szankcionálása leginkább a nemzeti jog keretein belül valósulhat meg, azonban a kémkedés

⁴⁵ J. Patrick Kelly, *The Twilight of Customary International Law*, 40 Va. J. Int'l L. 449, 451 (2000).

sajátos jellege, különösen a kibertérben végzett tevékenységek esetén, nehezíti ezt a már egyébként is komplex folyamatot.

Kiemelendő továbbá az is, hogy habár a nemzetközi jogban a kémkedés jogi státusza nem egyértelmű, a kémkedésről megfogalmazott számos nézetből kitűnik (különösen a későbbi fejezetben tárgyalt 1961. évi diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezmény tekintetében), hogy a kémkedés jogi megközelítésben sokkal inkább hajlik a jogszerűtlenség felé, mintsem a jogszerűség felé. A háborús és békeidőbeni szabályozás közötti eltérések ellenére, a háborús kémkedésben fellelhető szabályozásokat mintegy iránymutatásként alkalmazhatjuk a békeidőben elkövetett kémkedés szabályozási hiátusainak betöltésére. A jövőben azonban kétségkívül elengedhetetlen lenne a kémkedés szabályozásának átgondolása és esetlegesen egy olyan átfogó nemzetközi egyezmény kidolgozása, amely világos kereteket biztosítana a kémkedés jogi helyzete és annak következményei tekintetében.

IV. Hírszerzés a Tűzvonalba – esettanulmányok

IV.1. Tűzok, diplomácia és kémkedés: A teheráni tűzögy

A teheráni tűzögy példája világosan rámutat arra, hogy a diplomáciai kapcsolatok és a kémkedés közötti feszültség milyen súlyos következményekkel járhat a nemzetközi kapcsolatok békés jellegére, magára a nemzetközi jogi render, valamint a diplomaták biztonságára nézve.

A tűzögy során az iráni forradalmi erők megszállták Amerika Teheráni nagykövetségét, tűzöl ejtve számos ott tartózkodó civilt és diplomatát. A konfliktus alapját többnyire a diplomatákat kémkedéssel való gyanúsítása képezte. Irán az Egyesült Államokat az ország belügyeibe való beavatkozással, különösen a Mohammad Reza Pahlavi sah hatalmának fenntartásában való részvétellel vádolták.

A diplomácia és a kémkedés közötti határvonal történelmileg is vékony: a diplomaták egyik legitim feladata a fogadó ország politikai, gazdasági és társadalmi viszonyainak megfigyelése és ezek jelentése a saját kormányuk felé. Amikor azonban ezeket a tevékenységeket túllépik, és a fogadó állam szuverenitását sértő információgyűjtést végeznek, az már kémkedésnek minősül.

A teheráni tűzögy az egyik legdrámaibb példája annak, hogy az ilyen vádak miként váltak a politikai konfliktusok katalizátoraivá.

A túszejtés előzményei – a forradalom napjai

A Mohammad Mossedegh miniszterelnök 1953-as puccsa után hatalomra jutott Mohammad Reza Pahlavi sah igyekezett átvenni a hatalmat Irán felett, habár akkoriban a modernizációra tett kísérletei („fehér forradalom”⁴⁶) látszólag kudarcot vallottak a nép elismerésének hiányában. Az ellenzéki mozgalmakat csírájában elfojtották, vezetőiket pedig száműzték.⁴⁷

Az 1970-es évek végére a sah hatalma prezerválásának érdekében szinte kizárólag a titkosszolgálatok⁴⁸ manővereire támaszkodott, ezáltal egyre inkább elszigetelődve a perzsa néptől és habár kívülről látszólag stabilan kormányozta országát, valójában a rezsím stabilitása igencsak illuzórikus volt.

Az irániak elégedetlensége 1978 januárjában érte el tetőfokát⁴⁹: a tömeges tüntetések egyre nagyobb és egyre kaotikusabb mivolta végül nagyjából egy évvel később, 1979. január 16-án elűldözte az országból Pahlavit, aki soha többet nem tért vissza Iránba.

A megüresedett hatalmat egy mérsékeltekből és forradalmárokból egyaránt álló ideiglenes kormány vette át, Ruhollah Khomeini vezetésével.

A forradalmi Irán és számos más ország, például Egyiptom és Izrael között is, de kiváltképp az Egyesült Államok és Irán között volt hatalmas a feszültség. Ennek oka leginkább abban keresendő, hogy Khomeini az Egyesült Államokra és szövetségeseire a térségben különös haraggal tekintett: Az USA-t „nagy sátánnak” (*shaitan-i bozorg* - شیطان بزرگ), Izraelt pedig „kis sátánnak” (*shaitan-i kuchik* - شیطان کوچک) nevezte.

⁴⁶ Az iráni Fehér Forradalom (1963) Mohammad Reza Pahlavi sah modernizációs reformprogramja volt, amelyben többek között a nők választójogával is foglalkozott. Bár a sah a társadalmi megújulás jegyében vezette be, a reformprogram ellenállást váltott ki a síita papságból és a földbirtokosokból, végül növelve az iráni társadalmi feszültségeket, amelyek az 1979-es forradalomhoz vezettek. (Abrahamian, E., 2008. A History of Modern Iran. Cambridge: Cambridge University Press, Chapter 5, pages 123-154.)

⁴⁷ A legjelentősebb ellenzéki mozgalmat a síita ajatollah Ruhollah Khomeini vezette, aki 1964-ben Irakba (később pedig Párizsba) kényszerült menekülni. (David E. Banks: Playing the Part: Impression Management during the Iran Hostage Crisis, School of International Service Research Paper No. 2016-3, 2016, American University - School of International Service) Abrahamian, E., 2008. A History of Modern Iran. Cambridge: Cambridge University Press, Chapter 5, pages 123-154.)

⁴⁸ *Sāzemān-e Ettelā'āt va Amniyat-e Keshvar*, továbbiakban: SAVAK

⁴⁹ A tüntetések kiváltó oka a „Vörös és fekete imperializmus” című cikk megjelenése volt az Ettlela'at neves iráni napilapban. A cikk egy sor bűnnel vádolta Khomeinit, például az idegen hatalmakhoz való hűséggel, korrupcióval és szexuális devianciával. (David E. Banks: Playing the Part: Impression Management during the Iran Hostage Crisis)

A túszügy

Irán és az Egyesült Államok viszonya azonban 1979. november 4-én döntő fordulatot vett, amikor a magát „Az imám vonalát követő diákok” (دانشجوی مسلمان پیرو خط امام) néven nevező, nem a rezsimhez tartozó radikálisok egy csoportja megrohmozta az amerikai nagykövetséget, és túszul ejtette a személyzetet. A diákok azt állították, hogy azért tiltakoztak, mert az USA október 22-én befogadta a sahot az Egyesült Államokba rákkezelésre. A rezsim két napig nem tett semmit és a tétlenség ideje alatt több tízezer ember gyűlt össze a nagykövetség előtt, hogy támogassa a diákokat.

November 6-án az iráni rezsim végül hivatalos választ adott a diákoknak. Khomeini kijelentette, hogy az amerikai nagykövetség a „kémek barlangja”, és hogy a túszokat addig nem engedhetik szabadon, amíg a sahot vissza nem küldik Iránba.⁵⁰

Ez a nyilatkozat nem kapott egyhangú támogatást; mind Yazdi külügyminiszter, mind Mehmed Bazargan iráni miniszterelnök inkább lemondott, minthogy támogassa Khomeini politikáját. Ez azonban nem készítette Khomeinit álláspontjának megváltoztatására.

A helyzet tovább éleződött az Egyesült Államok gazdasági szankcióinak bevezetésével, kiváltképp beleértve az iráni olajembargót és vagyonbefagyasztást. Mindeközben a belpolitikai helyzet is kaotikus volt: a radikálisok és a mérsékeltek harcoltak a hatalomért, Khomeini pedig a túszügyet felhasználta pozíciója erősítésére. Khomeini számára a kiutat az Amerika-ellenes hangulat felszítása jelentette, mellyel a belpolitikai ellentéteket és a formálódó ellenzéki mozgólódásokat kívánta tompítani.⁵¹ Bár kezdetben az iráni vezetés nem tervezte a konfliktust ezen szintű eskalálódását, a túszdráma a nemzetközi figyelem és a belpolitikai hatások miatt jelentősen elhúzódott.

Az Egyesült Államok részéről Jimmy Carter elnök diplomáciai úton próbálta megoldani a helyzetet, sikertelenül. Az iráni radikálisok döntései miatt az USA katonai akciót is megkísérelt,

⁵⁰ Keddie, N.R. és Richard, Y., 2006. *Modern Iran: Roots and Results of Revolution*. New Haven: Yale University Press, pp. 250–252.

⁵¹ Kiss András: Amerikai iráni kapcsolatok történelmi távlatból, ArchivNet 20. Évfolyam (2020) 1. szám <https://www.archivnet.hu/amerikai-irani-kapcsolatok-tortenelmi-tavlatbol> (megnyitva: 2024. Dec. 18, 11:47)

amely szintén kudarcba fulladt.⁵² A válság súlyos következményekkel járt mindkét fél részére: Irán elszigetelődött a nemzetközi szinten, és az Egyesült Államok presztízse jelentősen is sérült. Az elszenvedett károk okán mindkét fél elismerte, hogy a konfliktus megoldása közös érdekük. A titkos tárgyalások Sadegh Ghotbzadeh iráni külügyminiszter közvetítésével január és február között négy alkalommal zajlottak, eredményeképpen pedig kidolgozták a válság megoldásának lehetséges forgatókönyvét.

A háromlépcsős terv szerint először az ENSZ egy bizottságot hozott volna létre, hogy meghallgassa Irán panaszait.⁵³ Végül a túszokat szabadon engedték volna, és mindkét fél olyan nyilatkozatot adott volna ki, amely lehetővé tette a hazai közvélemény előtti preztízsz mentését.

A tárgyalások során kialakult a kölcsönös együttműködés légköre, amely hosszabb távon javíthatta volna a két ország kapcsolatát, azonban a válság megoldása elhúzódott, és komoly politikai károkat okozott mindkét félnek, különösen Jimmy Carter elnök számára, aki mindezzel újraválasztási esélyeit is veszélyeztette.

Mindkét fél különös figyelmet szentelt annak, hogy a nyilvánosság előtt úgy jelenjenek meg, mintha konfliktusban állnának egymással, miközben a háttérben titkos együttműködést folytattak. Például az Egyesült Államok szándékosan úgy tett, mintha ellenállna az ENSZ-bizottság létrehozásának, hogy ezzel azt a látszatot keltse, hogy Irán sikeresen elérte céljait. Ezen felül az amerikai és iráni vezetők közösen döntöttek arról, hogy az ENSZ-bizottság jelentését egy szimbolikus időpontra, az iszlám történelem egyik fontos évfordulójára időzítik. A háttérben zajló együttműködés ellenére a két fél nem tudta teljes mértékben biztosítani, hogy az ENSZ háttérszereplőként működjön közre az eseményekben. Ez zavart és bizalmatlanságot váltott ki Iránban, mivel az ENSZ-bizottság tagjai nem követték az előre megtervezett forgatókönyvet, ami azt a benyomást keltette, hogy az ENSZ és a Nyugat nem tartják fontosnak Irán érdekeit.

A közvélemény szerepe tovább bonyolította a helyzetet, hiszen mind az amerikai, mind az iráni közönség akadályozta a tárgyalások sikerét. Az amerikai sajtó és közvélemény egyre türelmetlenebbé vált Carter elnökkel szemben, és egyre inkább érdeklődni kezdett a háttéralkuk iránt. Iránban a forradalom lendületét kihasználó politikailag aktív tömegek és a radikális elemek szkepticizmusa még inkább megnehezítette a helyzetet. A diákok, akik az amerikai

⁵² Farber, D.R., 2005. *Taken Hostage: The Iran Hostage Crisis and America's First Encounter with Radical Islam*. Princeton: Princeton University Press, pp. 200–215.

⁵³ Bruce Riedel, *The Iran Crisis: A History of the Hostage Crisis and the U.S.-Iran Relations* (Brookings Institution Press, 2001)

nagykövetség túszejtő akcióját irányították, többször is megakadályozták a túszok szabadon bocsátását, miközben sikeresen manipulálták a közvéleményt.

Végül, mivel az iráni vezetés nem mert szembeszállni a radikális közönséggel, az utolsó pillanatban visszalépett a megállapodás végrehajtásától. Ennek következményeként Khomeini a mérsékeltekkel szemben a radikálisabb erőket támogatta, ami tovább fokozta a válságot. Carter, látva a diplomáciai megoldás kudarcos mivoltát, elvetette a tárgyalások folytatását, és végül katonai eszközökhöz folyamodott, ami a krízis további csaknem egyéves meghosszabbításához vezetett.

Elemzés

A következőkben a teheráni túszügy eseményeinek következtében megsértett egyezményi rendelkezéseket szemléltetem a dolgozatomban kiemelten releváns szempontok alapján.

A túszügy kapcsán az egyik legfontosabb nemzetközi jogi kérdés az 1961. évi diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló Bécsi Egyezmény rendelkezéseinek megsértése volt.

Mind a tüntetők, mind pedig ezáltal Irán részéről számos jogellenes magatartás elkövetésre került sor, többek között ezzel is alapot adva az Egyesült Államoknak arra, hogy az események kapcsán a Nemzetközi Bíróság előtt perelje az iszlám entitást.⁵⁴

A nagykövetség elfoglalásával kiemelten a Bécsi Egyezmény 22. cikke került megsértésére, mintegy karöltve a 29. cikkel. A 22. cikk értelmében a fogadó állam kötelessége a diplomáciai misszió helyszínének védelme, még olyan esetekben is, amikor politikai konfliktus áll fenn.⁵⁵

⁵⁴Az Egyesült Államok 1979-ben pert indított Irán ellen a Nemzetközi Bíróság előtt a teheráni nagykövetség elfoglalása valamint a túszok fogva tartása miatt. Habár Irán nem ismerte el a Bíróság joghatóságát, 1980-ban a Bíróság döntést hozott, amely megállapította Irán nemzetközi jogi felelősségét. A Bíróság továbbá kötelezte Iránt a nagykövetség helyzetének helyreállítására, a túszok szabadon bocsátására, valamint kártérítés megfizetésére is. Az ügy végül 1982-ben zárult le, miután az Amerika és Irán Algériában megállapodást kötött, amely alapján Irán szabadon engedte a túszokat, Amerika pedig lemondott jogi követeléseiről. (International Court of Justice (1980) Case concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran). Judgment of 24 May. <https://www.icj-cij.org> (Megnyitva: 2024. dec.18. 15:10))

⁵⁵ “Article 22. 1.The premises of the mission shall be inviolable. The agents of the receiving State may not enter them, except with the consent of the head of the mission. 2.The receiving State is under a special duty to take all appropriate steps to protect the premises of the mission against any intrusion or damage and to prevent any disturbance of the peace of the mission or impairment of its dignity. 3.The premises of the mission, their furnishings and other property thereon and the means of transport of the mission shall be immune from search, requisition, attachment or execution.” (Az 1961. évi diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezmény)

Az iráni forradalmi erők támogatása által végrehajtott műveletek pedig egyértelműen sértették az egyezmény ezen rendelkezését.

A 29. cikk értelmében a diplomaták személye sérthetetlen, a fogadó állam pedig köteles megvédeni őket minden jellegű támadástól.⁵⁶ A diplomaták túszul ejtése az egyik legsúlyosabb – ha nem a legsúlyosabb -- megsértése ezen rendelkezésnek.

Amennyiben egy állam úgy véli, hogy egy külföldi diplomata túlzottan vagy jogellenesen használja fel a számára biztosított jogosítványokat, kémkedik -- jogosulatlanul fér hozzá államtitkokhoz, vagy szimplán csak jogosulatlanul gyűjt korlátozott terjesztésű információkat -- a Bécsi Egyezmény a diplomáciai kapcsolatok alapvető szabályait követve lehetőséget nyújt arra, hogy a fogadó állam a diplomatát *persona non grata* státuszba helyezze.

Irán azonban a helyzet kezelésében nem élt ezzel a diplomáciai eszközzel, ehelyett olyan radikális lépéseket tett, amelyek messze túllépték a nemzetközi jog által biztosított lehetőségeket. Az ilyen szélsőséges magatartások sora pedig – amely a teheráni amerikai nagykövetség elfoglalásában és a diplomaták túszul ejtésében nyilvánult meg – a nemzetközi jog súlyos megsértését jelentette, és alapvetően aláásta a diplomáciai kapcsolatok biztonságát, amelyet a Bécsi Egyezmény célja éppen garantálni lenne hivatott.

Konklúzió

Az iráni forradalom politikai kontextusában az amerikai diplomaták kémkedéssel kapcsolatos vádjai az Egyesült Államokkal szembeni szélesebb politikai elégedetlenséget szimbolizálták. Bár konkrét bizonyítékok nem kerültek elő arról, hogy a diplomaták illegális információgyűjtést végeztek volna – a kémkedés jellegéből adódóan --, az iráni narratívában ez központi szerepet játszott. Ez jól illusztrálja, hogy a kémkedés vádja gyakran nem csupán jogi, hanem politikai fegyver is lehet, amely a diplomáciai kapcsolatok destabilizálására szolgál.

A teheráni túsügy többek között arra is rávilágított, hogy milyen könnyen válhat politikai fegyverré a kémkedés, illetőleg az azzal való vádolás, kiváltképpen olyan helyzetekben, amikor két állam között a bizalom már eleve ingoványos, vagy teljesen hiányzik. Emellett az ügy azt is szépen illusztrálja, hogy a nemzetközi jogi normák hatékonysága, a jogi normák tiszteletben

⁵⁶ “Article 29. The person of a diplomatic agent shall be inviolable. He shall not be liable to any form of arrest or detention. The receiving State shall treat him with due respect and shall take all appropriate steps to prevent any attack on his person, freedom or dignity.” (Az 1961. évi diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezmény)

tartásán túl nagyban függ a politikai kompromisszumkészségtől is. A jogi keretek megtartása nélkül pedig a diplomáciai kapcsolatok biztonsága is veszélybe kerülhet.

IV. 3. Az iráni diplomata, Assadollah Assadi esete

Mi történt?

2018. június 30-án az Iráni Nemzeti Ellenállási Tanács (NCRI)⁵⁷, Párizsban tartotta volna éves „Szabad Irán Világcsúcsát”. Az Iráni Iszlám Köztársaság (IRI) titokban merényletet tervezett a rendezvény ellen, melynek végrehajtásáért Assadollah Assadi volt a felelős. Assadi az IRI bécsi nagykövetségén dolgozott harmadik tanácsosként, de valójában az iráni titkosszolgálat (MOIS) európai fedett műveleteit irányította. A MOIS belbiztonsági igazgatóságához tartozott, amelyet az Európai Unió terrorista szervezetként tart nyilván.⁵⁸ A belga Állambiztonsági Szolgálat igazgatója, Jaak Raes kijelentette, hogy „a támadási tervet Irán nevében és irányításával készítették elő, és nem Assadi egyéni akciója volt.”⁵⁹

2019. július 1-jén a német rendőrség letartóztatta Assadit egy autópálya melletti pihenőnél, Aschaffenburg közelében. Bár azt állította, hogy szabadságon van Németországban, a német hatóságok megvonták tőle diplomáciai státuszát, mivel nem volt akkreditálva az országban. Októberben Belgiumnak adták ki, 2021. február 4-én pedig a belga bíróság 20 év börtönbüntetésre ítélte, többek között terrorizmusban való részvétel miatt. Ez az Iráni Iszlám Köztársaság éles tiltakozását váltotta ki, mind Assadi letartóztatását, mind pedig kiadatását és elítélését a Bécsi Egyezmény megsértésének minősítette.⁶⁰ A német ügyészek szerint Assadi nem egy átlagos diplomata volt, hanem egy diplomáciai álcával működő iráni hírszerző tiszt. Az ügyészek közleményükben Assadit az iráni hírszerzési és biztonsági minisztériumhoz

⁵⁷ Az Iráni Nemzeti Ellenállási Tanács (NCRI) egy 1981-ben, a néhai Masoud Rajavi által alapított koalíció, amely az iráni iszlám rezsim ellen küzd. Legfőbb tagja az 1965-ben alapított Iráni Népi Mudzsahedin Szervezet (PMOI), amely terrorizmussal harcolt a sah ellen. 1979-ben támogatták Khomeinit, de később hatalmi konfliktusba kerültek vele. A PMOI végül Irakba menekült, ahol Szaddám Huszeint támogatták az Irán elleni háborúban. Az Egyesült Államok 2012-ig terrorszervezetként tartotta számon a PMOI-t, ekkor került le a listáról.

⁵⁸ Council of the European Union, “Council Implementing Regulation (EU) 2022/147 of 3 February 2022,” European Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R0147&from=EN>

⁵⁹ Belgium: Iran Diplomat Receives 20-Year Prison Term for Terrorism,” Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/20201130-belgium-iran-diplomat-receives-20-year-prison-term-for-terrorism/>

⁶⁰ “Iran HR Council Censures Illegal Trial of Diplomat Assadollah Assadi,” Islamic Republic News Agency, <https://en.irna.ir/news/84787878/Iran-HR-Council-censures-illegal-trial-of-diplomat-Assadollah>

(MOIS) kötik, amelynek „feladatai közé elsősorban az Iránon belüli és kívüli ellenzéki csoportok intenzív megfigyelése és az ellenük való küzdelem tartozik”.⁶¹

Assadi nem volt egyedül az ügyben. Három másik iráni állampolgárt is elítéltek, akik Belgiumban éltek: két férfit (Amir Saadouni és Mehrdad Arefani) és egy nőt (Nasimeh Naami). Mindannyian börtönbüntetést kaptak. Assadi volt a kapcsolattartójuk, és feltételezhető, hogy Saadounival és Naamival legalább 2015 óta kapcsolatban állt. A pár, valamint Arefani az iráni ellenzék, a PMOI tagjainak adták ki magukat.

2018. június 25-én a belga titkosszolgálat értesítette a belga szövetségi rendőrséget egy külföldi biztonsági ügynökségtől kapott információk alapján, hogy Saadouni és Naami, akik Antwerpen környékén éltek, esetleg erőszakos cselekményre készülnek Franciaországban. A pár megfigyelés alá került, és június 28-án találkoztak Assadival Luxembourgban, ahol 500 gramm robbanóanyagot, egy gyújtószerkezetet, egy USB kulcsot a robbanóanyag használati utasításával, valamint több mint 20 000 eurót kaptak.

Később kiderült, hogy a robbanóanyagot Iránból hozták Ausztriába diplomáciai védelemmel rendelkező „diplomáciai poggyászbán”.

Két nappal az Assadival, aki („Danial” álnévet használt), Luxemburgban tartott találkozó után a pár elindult Antwerpenből Párizsba. A belga titkosszolgálat, amely már megfigyelés alatt tartotta őket, feltartóztatta az autójukat, mielőtt elhagyták volna Belgiumot. Letartóztatták őket, és az autóban lévő 500 gramm robbanóanyagot hatástalanították. Később kiderült, hogy a pár 2011 óta többször is járt Iránban.

A bizonyítékok szerint Assadi többször is járt Teheránban a merénylet előtt, és 2017-ben már felderítette a párizsi helyszínt is, ahol végül meghiúsult a merénylet. Letartóztatásakor három jegyzetfüzetet találtak az autójában. Ezekben több mint 280 különböző európai helyszínt szerepelt, ahol feltételezhetően az iráni rezsim embereivel találkozott. A jegyzetekből kiderült, hogy Assadi rendszeresen látogatott síita mecseteket és intézményeket is több európai országban.

⁶¹ Kirsten Grieshaber, “Germany charges Iranian diplomat detained in bomb plot,” Associated Press, July 11, 2018; Norman T. Roule, “Network of Terror Leads to Charging of Iranian Diplomat,” Cipher Brief, July 12, 2018.

2023. május 26-án Assadollah Assadit szabadon engedték egy belga állampolgár, Olivier Vandecasteele cseréjében, akit Iránban 2022-ben letartóztattak, kémkedés vádjával, és 40 év börtönbüntetésre ítélték.⁶²

Problémafelvetés, konklúzió

Assadi esetében széles az a paletta, amiről különböző problémákat lehetne kiválasztani a Bécsi Egyezmény tekintetében, hiszen nem csak ő követett el különböző jogsértéseket, de az elfogásának körülményei is hagynak némi kivetnivalót maguk után. Dolgozatom témája azonban nem engedi meg, hogy végig vegyek minden problémát, ezért a problémafelvetésem és a konklúzióim tekintetében kizárólag a hírszerzés és a diplomácia kapcsolatában felmerülő és a dolgozatom szempontjából releváns problémákkal foglalkozom.

Assadi ügye rávilágít az Iráni Iszlám Köztársaság (IRI) titkos műveletei és diplomáciai szervezetei közötti kapcsolatra. Ez az eset tanúbizonyságot ad arról, hogy az IRI kész és képes terrorista akciókat végrehajtani, ha érdekei úgy kívánják. Az iráni titkosszolgálati eszközök széles körű jelenléte Európában jelentős fenyegetést jelent az európai államoknak, de az iráni rezsim ellenfeleinek szintúgy. Az IRI-nek rendkívül kiterjedt területen kívüli kémhálózata van. Az európai hírszerző és biztonsági szervezetek jelentései egybehangzóak; az iszlám rezsim jelentős hírszerzési fenyegetést jelent.⁶³

Ennek megfelelően sürgető lenne a feladat, hogy az európai országok újragondolják az iráni hírszerző tisztekkel és műveletekkel kapcsolatos politikájukat.

Assadi elfogása egyértelműen egy kiemelkedő hírszerzői eredmény, amely kizárólag a belga hatóságok és a résztvevő titkosszolgálatok precíz munkája miatt valósulhatott meg.

A hasonló esetek ugyan nem mondhatóak mindennaposnak a nyugati diplomáták tekintetében, ugyanez az állítás azonban nem igaz a közel-keleti diplomácia gyakorlatában.⁶⁴ Ahogyan Assadi az IRI képviselőjeként követte el a felsorolt bűncselekményeket, az nem

⁶² Ardavan M. Khoshnood & Arvin Khoshnood (2024) The Islamic Republic of Iran's Use of Diplomats in Its Intelligence and Terrorist Operations against Dissidents: The Case of Assadollah Assadi, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence

⁶³ Central Intelligence and Security Service, "2021 Annual Report AIVD," Ministry of the Interior and Kingdom Relations (2022), <https://english.aivd.nl/publications/annual-report/2022/11/09/aivd-annual-report-2021>

⁶⁴ A legutóbbi, az IRI-t érintő kémkedési/terrorista ügyben 2020-ban egy norvég állampolgárságú iráni állampolgárt Dániában hét év börtönbüntetésre ítélték, mert száműzetésben élő irániak ellen kémkedett, és részt vett egy merényletkísérletben.

(<https://www.aljazeera.com/news/2020/6/26/denmark-jails-norwegian-iranian-man-for-spying-for-iran> (megnyitva: 2024. december 15. 16:05))

feltétlenül mondható szokatlannak sem Irán, sem Izrael tekintetében, hiszen a két állam hírszerzése előszeretettel alkalmaz diplomatákat a különböző merényletek végrehajtására. Nem meglepő, hogy egy magas rangú iráni hírszerző tiszt, aki diplomatának álcázta magát, részt vett egy terrortámadási kísérletben; ez pontosan beleillik az Iráni Iszlám Köztársaság (IRI) működési gyakorlatába.⁶⁵ Az 1979-es megalakulása óta az IRI több mint 160 ellenzékben élő iráni ellenfelét gyilkolta meg külföldön.⁶⁶

Véleményem szerint nagy szükség van az iráni nagykövetségek és a rezsimhez kötődő iszlám intézmények fokozott megfigyelésére, ami nyomást gyakorolhatna az IRI hírszerzési hálózatára, és nagyobb kockázatvállalásra kényszeríthetné őket műveleteik során. Ez az európai titkosszolgálatokat is segítené az iráni titkos akciók további feltérképezésében és a modus operandi mélyebb megértésében. Az ilyen lépések azonban tovább élezhetik a már egyébként is feszült kapcsolatokat az IRI és az európai országok között.

Assadi a belga hírszerzés információi szerint 11 európai országot utazott be, ami során feltehetőleg az IRI konspiránsaival találkozott. Ezek az információk a nála talált jegyzetfüzetből kerültek napvilágra, ugyanakkor az sem kizárt, hogy más állampolgárságú kontaktokkal is tartotta a kapcsolatot. Ez rávilágít arra, hogy a MOIS és az IRI extraterritoriális hírszerző hálózata sokkal kiterjedtebb, mint azt gondolnánk.

Assadi ügyének kiemelendő aspektusa véleményem szerint a diplomáciai poggyász körében felmerült probléma. Ahogyan a forrásokból kiderült: “a robbanóanyagot Iránból hozták Ausztriába diplomáciai védettséggel rendelkező „diplomáciai poggyászban”. Egy későbbi fejezetben részletesen foglalkozom ezzel a problémával, illetve de lege ferenda javaslatokat teszek annak érdekében, hogyan lehetne megoldani, de legalábbis javítani az ebben a körben felmerült problémát.

⁶⁵ Jó példa erre az 1992-ben a németországi Mykonos étteremben elkövetett támadás. A berlini Mykonos étteremben összegyűlt iráni ellenzéki vezetők elleni támadás során a merénylők tüzet nyitottak, ezzel négy ember életét kioltva. A letartóztatott és később elítélt Kazem Darabiról kiderült, hogy közeli kapcsolatban állt az iráni nagykövetség diplomatáival.

⁶⁶ Ardavan M. Khoshnood & Arvin Khoshnood (2024)

V. Külképviseleti tevékenységek a hírszerzés fényében

A külvilág előtt a diplomaták munkája gyakran egy titokzatos, fátyolos világ, amelyet csak kevesen ismernek. A legtöbb ember fejében először a díszes fogadások képe ugrik be, ahol elegáns öltözékben, itallal a kezükben, könnyed társalgásba bonyolódnak. És valóban, ez az „ünnepi játék” a diplomata eszköztárának része, hiszen a felszínes beszélgetések gyakran a mélyebb igazságok kapuját nyitják meg. A fogadó ország diplomatái – nagykövetek, tanácsosok, attasék – ezekben a társasági körökben találkoznak, építenek kapcsolatokat, s közben alig észrevehetően cserélnek információkat. Ezek az érintkezések sokszor vezetnek el olyan meghittebb, csendesebb találkozókhöz, ahol a fogadások nyüzsgését hátrahagyva sokkal árnyaltabb és bizalmasabb részletek bontakoznak ki: értékes meglátások, titkos értesülések, tapasztalatok cserélnek gazdát.

Ha a diplomata olyan társaságban találja magát, ahol nem szakmabeliek vannak, gyakran derűt vált ki, amikor foglalkozása iránt érdeklődnek. “Három dolog szükséges ahhoz, hogy valakiből jó diplomata lehessen. Először is széles látókör, jó általános műveltség, azaz egy kicsit mindenhez érteni kell. Rögtön ezután a titoktartás képessége a legfontosabb, na és a harmadik, a lényeg, tehát a... hát ez az... – mondja a diplomata széttárt karokkal, mintegy elnézést kérve – hát igen, talán utalnék az imént említett titoktartási képességre... – fogalmaz sokatmondóan.”⁶⁷

Persze, nem csupán a társasági események nyújtanak alkalmat a diplomatának, hogy kulcsfontosságú információk birtokába jusson. A fogadó ország magas rangú vezetőivel, külügyminiszteri tisztviselőivel, szakértőivel folytatott megbeszélések alkalmával is mélyebb betekintést nyer a diplomatát foglalkoztató ügyekbe, vagy akár közvetlenül a polgárok, politikai vezetők, újságírók, üzletemberek véleményét kéri ki. Bár ritkán fordul elő, de néha egy egyszerű járókelő is kulcsot adhat egy fontos ügy megoldásához.

Az igazi, autentikus diplomáciai információ leggyakrabban magas szintű bi- és vagy multilaterális tárgyalások, szakértői egyeztetések során tárul fel. Ezek a politikai vagy gazdasági ismeretek a magyar kül- és biztonságpolitika számára kulcsfontosságúak, és bármi legyen is a témájuk – legyen az gazdasági, kulturális, vagy más terület –, a nemzeti érdekek szempontjából elengedhetetlenek, hogy ezek az információk a diplomáciai eszközök finom hálóján keresztül jussanak el a külügyminisztériumba, ahol a megfelelő politikai kezelés vár

⁶⁷ Kollár János -- A diplomáciai információs tevékenység megújulása, Külügyi Szemle, 2010, 9. évfolyam, 1. szám, 123. oldal)

rájuk. Jellemző a diplomáciai információs tevékenységre, hogy sohasem illegális, sőt a célország közhivatalai részéről gyakran kifejezetten támogatott tevékenység, mivel segíti a küldő ország tájékozódását a fogadó ország politikáját, törekvéseit illetően.

V. 1. A diplomáciai és a konzuli kapcsolatokban megjelenő szabályozása lehetősége

A diplomáciai kapcsolatok joga „olyan jogi intézmény, amelyet századokon át türelmesen épített az emberiség és amelynek a megőrzése lényeges a ma olyannyira összetett nemzetközi jogközösség biztonságához és jólétéhez: ennek jobban, mint valaha szüksége van tagjai kapcsolatainak szervezett fejlesztését megkoronázó szabályok aprólékos és állandó tiszteletben tartására.”⁶⁸ A diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló 1961. évi bécsi szerződés preambuluma emlékeztet arra, hogy „a világ népei ősi idők óta elismerik a diplomáciai képviselők jogállását”.

V. 1. 1. Az 1961. évi diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezmény

A diplomáciai (és konzuli) kapcsolatok jogának kodifikációja a XX. Század második felében, a bécsi szerződés létrehozásával alakították ki azt a gyakorlatot, amelyet a nemzetközi közösség napjainkban is követ. A diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi bécsi szerződés (kihirdetve: 1965. évi 22. sz. tvr.) (továbbiakban: Egyezmény) az állandó diplomáciai képviseletekről szól, szabályozza a diplomáciai kapcsolatok felvételét, a képviselet tagjainak kinevezésével, a megbízatás megszűnésével, a diplomáciai feladatokkal kapcsolatos kérdéseket, valamint a diplomáciai képviselet és a képviselet tagjainak kiváltságait és mentességeit. Az 1961. évi bécsi szerződés kvázi univerzális szerződés, mivel a nemzetközi közösség szinte valamennyi tagja a szerződés részesévé vált.

V. 1. 2. 1.3. A diplomatának mindent szabad?

A diplomáciai kapcsolatok jogi szabályainak nagy része már közel négyszáz éve változatlan alapelveken nyugszik, így ezek a rendelkezések a jelenleg érvényben lévő nemzetközi jog legősibb szabályai közé sorolhatóak. Ez alapján a diplomatákat mentességek és immunitások illették a történelem során és illetik mind a mai napig. A mentességek alapját korábban alapvetően az extraterritorialitás elve adta, amely azonban az idő során változott aszerint ahogyan az állam és azon képviselői, különösen az uralkodó, elkülönültek egymástól, ezáltal az immunitásokat elkezdték egyre inkább úgy tekintni, hogy az nem a személyeket, hanem sokkal inkább az államok közötti kapcsolatok fenntartását szolgáló funkciókat védi.

⁶⁸ CIJ: Az Egyesült Államok teheráni diplomáciai és konzuli személyzetének ügye, 1980. május 24., Rec., 1980, (43. oldal)

A diplomata ezen immunitások által egyszerre részesül védelemben az eljárási jellegű felelősségre vonás alól, de ugyanakkor három jogrendszer (fogadó és küldő állam, valamint a nemzetközi jog) joghatósága alatt is van. A modern nemzetközi jog a mentességet elsősorban eljárási akadályként kezeli, ami nem mentesíti a diplomatákat sem a fogadó, sem a küldő állam joghatósága alól.⁶⁹ Fontos különbséget tenni a mentességek és kiváltságok között, hiszen amíg a különböző immunitások a diplomaták személyének és hivatalos tevékenységeinek védelmét szolgálják, addig a mentességek mintegy felmentik a diplomatát bizonyos jogi (büntető-, polgári-, közigazgatási joghatóság alóli mentesség, de adó- és vámmentesség is) kötelezettségek alól. Annak ellenére, hogy a fenti szabályok kodifikációja nagyrészt a meglévő nemzetközi szokásjogra épül, a diplomáciai védelem hatóköre továbbra is problémákkal és ellentmondásokkal terhelt. Az utóbbi időben egyre inkább megfigyelhető tendencia, hogy a diplomaták visszaélnek státuszukkal, törvényellenes cselekményeket követnek el, és mentességükre hivatkozva mentesülni kívánnak a bírósági felelősségre vonás alól.⁷⁰

V. 2. A diplomáciai poggyász szabályozásának problémái

A következőkben az Egyezmény 27. Cikkének 3) bekezdésében deklarált diplomáciai poggyásszal kapcsolatban felmerült problémákkal foglalkozom, lehetséges megoldási javaslatokat fogalmazok meg. Ahogyan azt az esettanulmányban vizsgált iráni diplomata, Assadollah Assadi esetében is láthatuk, a diplomáciai poggyász jogintézménye ezen formájában szabad kezet ad a lehetséges visszaélések elkövetésére, nagy számban fordulnak elő ugyanis olyan esetek, amikor a diplomata a poggyászában olyan oda nem való tárgyakat (legyenek azok akár különféle drogok, fegyverek, de akár robbanóanyagok is)⁷¹ szállít, amelyek egyértelműen sértik az Egyezményben foglaltakat.

⁶⁹ Kende T., Nagy B., Sonnevend P., Valki L. : Nemzetközi jog (2., átdolgozott kiadás) Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 719. bek.

⁷⁰ Nwaokonko, Uchechukwu: Critical Analysis of 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations, Modern Journal of Social Sciences and Humanities, Volume 7, Port Harcourt, 2022, 44. o.

⁷¹ 1992-ben a francia hatóságok felderítettek egy ügyet, amely során izraeli diplomaták Párizsban kábítószeret csempészttek egy diplomáciai poggyászban. Az eset nagy port kavart a sajtóban, és felhívta a figyelmet a diplomáciai poggyászok átvizsgálásának nemzetközi szabályozatlanságára. (Klein, R. (1994). Security and the Diplomatic Bag, Harvard Journal of Law and Public Policy, 17(2), 415-432.)

Venezuelai diplomaták fegyvereket szállítottak egy diplomáciai poggyászban Kínából Venezuelába. Bár a fegyverek szállítása közvetlen katonai célokat nem szolgált, az eset rávilágított a diplomáciai mentességgel való visszaélések veszélyeire, és az ENSZ-ben további tárgyalásokhoz vezetett a diplomáciai kiváltságok korlátozásáról (Perez, G. (2013). The Limits of Diplomatic Immunity, Harvard International Law Journal, 54(2), 291-310.)

A Bécsi Egyezmény 27. cikkének 3) bekezdése szó szerint így fogalmaz: 3. A diplomáciai poggyászt nem szabad sem felnyitni, sem visszatartani.⁷²

Ezt azt jelenti, hogy a diplomata tulajdonában lévő poggyász (legyen az: csomag, postai küldemény, táska, doboz, bőrönd, konténer) nemzetközi jogi védelmet élvez. A küldemény tartalmazhat hivatalos diplomáciai levelet, ügyiratot vagy kizárólag hivatalos használatú tárgyakat, amelyeket a külképviseltek és hazai kormányzati központjaik egymásnak eljuttatni szándékoznak. A zárt és pecséttel ellátott csomag védelmet élvez, azaz nem nyitható fel, nem tartható vissza, és nem vonható megfigyelés alá, beleértve az átvilágítás tilalmát is.⁷³

Napjainkban – terrorfenyegetésre hivatkozással, és nem utolsó sorban a légitársaságok nyomására – egyre több államban vetik elektronikus átvilágítás alá a diplomáciai poggyászt, ami elméleti szinten azonban sérti az Egyezmény ide vonatkozó rendelkezéseit.⁷⁴

A diplomáciai poggyász sérthetetlenségének megsértése olyan jogi és diplomáciai feszültségeket okozhat, amelyek alááshatják a nemzetközi jog rendjét. A diplomáciai immunitás ugyanis kulcsfontosságú a diplomáciai kapcsolatok fenntartásában, és ennek megsértése közvetlenül veszélyeztetheti az országok közötti bizalmat, hiszen ilyen esetekben ezen diplomáciai mentességet különféle kirívó bűncselekmények eltussolására használják. A diplomáciai poggyász védelme, amelyet az Egyezmény a 27. cikkében rögzít, és amely szerint azt semmilyen körülmények között nem szabad felnyitni, bizonyos államok számára lehetőséget biztosított arra, hogy hírszerzési eszközöket és technikai berendezéseket juttassanak be a fogadó államba, mindezt az Egyezmény megsértésével. Ez egyértelmű forrása számos diplomáciai konfliktusnak, amelyek évek óta rendszeresen előfordultak a gyakorlatban. Emiatt indokolt lenne az Egyezmény felülvizsgálata, és javasolt egy egyértelműbb meghatározás megfogalmazása a diplomáciai poggyász tartalmát illetően is.

V. 2. 1. Konklúzió, de lege ferenda javaslatok

Érdemes lenne olyan nemzetközi jogi mechanizmust létrehozni, amely hatékonyan kezeli a diplomáciai poggyászok immunitásával való visszaéléseket. Tekintettel a jelenlegi ködös gyakorlatra a diplomáciai poggyászok átvilágításának és vizsgálatának tekintetében, célszerű lenne egyértelműbb jogszabályi definíciókat bevezetni a diplomáciai táskák tartalmának

⁷² Vienna Convention on Diplomatic Relations Done at Vienna on 18 April 1961, Mo-n kihirdetve: 1965. évi 22. törvényerejű rendelet

⁷³ Bába I., Sáringer J. : Új diplomáciai lexikon, Kairosz Kiadó 2021, 73. O.

⁷⁴ Bába I., Sáringer J. : Új diplomáciai lexikon 120.o.

Perez, G. (2013). The Limits of Diplomatic Immunity. Harvard International Law Journal, 54(2), 291-310.

védelve érdekében, különös tekintettel arra, hogy mikor és milyen körülmények között minősül egy táskák visszaélése tárgyának. Ez elősegítené a nemzetközi közösség egyhangúbb jogértelmezését és csökkentené a félreértések lehetőségét is. Emellett szintén célszerűnek találom olyan nemzetközi iránymutatások kidolgozását, amelyek az elektronikus átvizsgálás tárgyában kerülhetnének meghozatalra. Ezekkel a szabályozásokkal lehetne elérni, hogy a diplomáciai poggyászok tartalma továbbra is biztonságban legyenek, de ezáltal az esetleges visszaélések száma és a kockázatok is visszaszorulnának. Valamint a már létező nemzetközi jogi precedenseket célszerű lenne hatékonyabban integrálni a diplomáciai táskákkal kapcsolatos ügyekbe. Ez biztosítaná a következetességet a jogalkalmazásban, valamint egyértelműbb iránymutatást adna a visszaélések kezelésére, visszaszorítására is.

V. 3. Az 1961. évi Bécsi egyezmény mint lehetséges szabályozás a kémkedés tárgyában

Ugyan az 1961-es Bécsi Egyezmény ugyan nem nevezi meg kifejezetten a kémkedést vagy hírszerzést, de több olyan rendelkezést is tartalmaz, amelyek célja a diplomáciai visszaélések, így például a kémkedés korlátozása. Bár az egyezmény szó szerint nem deklarálja a kémkedést vagy hírszerzést, annak alapelvei – mint például a diplomaták és diplomáciai küldemények mentessége – szoros kapcsolatban állnak ezzel a problémával.⁷⁵ Ahogyan azt dolgozatomban már korábban említettem a diplomaták mentességei és immunitásai alapvetően biztosítják számukra azt a mozgásteret, amely szükséges a zavartalan munkavégzéshez, azonban ez a védelem gyakran lehetőséget biztosít arra is, hogy a hírszerzési tevékenységek álcázására használják fel, azonban a diplomáciai mentesség visszaélésszerű használata, különösen a kémkedés céljából, nemcsak a fogadó állam szuverenitását sérti, hanem komolyan károsíthatja a kétoldalú politikai és gazdasági kapcsolatokat is. “A diplomáciai mentességek nem jogosítják fel a diplomatákat arra, hogy kémkedjenek, hiszen a mentességek a diplomáciai kapcsolatok fenntartásának elősegítésére irányulnak, nem pedig azok aláásására.”⁷⁶

Kémkedés gyanúja esetében a jelenlegi gyakorlatban a fogadó állam számára egyedül a diplomata persona non grata státuszba helyezése áll rendelkezésére.⁷⁷ Ez nem újkeletű gyakorlat a nemzetközi közösségben, már a Mendoza-ügyben is persona non grata státuszú

⁷⁵ Denza, E. (2016). Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. Oxford University Press. 102. O, 2. Bek.

⁷⁶ Denza, E. (2016). Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. 115. Oldal, 3. Bek.

⁷⁷ Smith, J., 2020. The Principle of Persona Non Grata in International Law. Journal of International Law, 12(3), 45-67. o.

diplomataról olvashatunk.⁷⁸ Erről a Bécsi Egyezmény a 9. Cikkében úgy fogalmaz, hogy elhatározásának indokolása nélkül bármikor értesítheti a küldő állam diplomatájának (és egyúttal akár a képviselő személyzetének bármely tagjának) *persona non grata*-vá való módosításáról.⁷⁹

A másik utalás az egyezményben, ami szintén a kémkedés illegalitása mellett szól a 41. cikk (1) bekezdése, ami megállapítja, hogy „a diplomatának tiszteletben kell tartania a fogadó állam jogrendjét.” Tekintettel arra, hogy ahogyan már a dolgozatomban korábbi fejezeteiben kitértem rá, minden államnak érdeke a saját nemzetbiztonságát és szuverenitását mindenek felett megvédeni, úgy tehát minden állam nemzeti törvényeinek egyikében a kémkedés, mint állam elleni bűncselekmény szerepel és szinte kivétel nélkül a legsúlyosabb büntetési tétellel büntetendő. Denza úgy véli, hogy az egyezmény lehetővé teszi az államok számára, hogy a diplomatakkal szemben fellépjenek, amennyiben azok visszaélnek a diplomáciai mentességekkel. A kémkedés tehát nemcsak hogy ellentétes a diplomáciai etikával, hanem a nemzetközi jog alapelveivel is, mivel a diplomácia célja a békés kapcsolatok fenntartása, nem pedig az államok közötti feszültségek szítása.

Azt gondolom, hogy a 1961. évi Bécsi Egyezmény jelenlegi formájában nem teljesen alkalmas a kémkedés egyértelmű és hatékony kezelésére, mivel a kémkedés nem szerepel kifejezetten az egyezményben. Az alapelvek és a diplomáciai mentességek, noha fontosak a diplomaták védelme érdekében, nem mindig elégségesek a kémkedés elítélésére és megelőzésére sem. A kémkedés általában olyan tevékenység, amely a nemzetbiztonságot veszélyezteti, és az esetek túlnyomó többségében igencsak nehezen bizonyítható. Mivel az egyezmény nem határozza meg világosan a kémkedés kereteit, az államok számára kihívást jelent a diplomaták jogainak védelme és a nemzeti érdekek egyensúlyának megteremtése.

Véleményem szerint egy hatékonyabb megközelítés érdekében mindenképp érdemes lenne bővíteni a Bécsi Egyezmény kereteit, vagy új megállapodásokat kialakítani, amelyek

⁷⁸A Mendoza-ügyben II. Fülöp spanyol király londoni követeként részt vett az Erzsébet királynő elleni összeesküvésben, őt az angol kormány *de legationibus* elfogadva – nem vont felelősségre a követet, azaz nem végeztette ki, hanem csak *persona non grata*-nak nem kívánatos személynek nyilvánította. (Bruhács János: Nemzetközi jog II., Dialóg Campus Kiadó, 2010, 2011, 229. o., 399. a) bek.)

⁷⁹ 1. A fogadó állam – anélkül, hogy elhatározását indokolnia kellene – bármikor értesítheti a küldő államot arról, hogy a képviselő vezetője vagy a képviselő diplomáciai személyzetének valamely tagja *persona non grata*, illetőleg, hogy a képviselő személyzetének bármely más tagja nem elfogadható. Ez esetben a küldő állam az érdekelt személyt a körülményeknek megfelelően vagy visszahívja, vagy a képviselőnél betöltött tisztségét megszünteti. Valamely személyt *persona non grata*-nak, vagy nem elfogadhatónak lehet nyilvánítani a fogadó állam területére érkezése előtt is. 2. Ha a küldő állam megtagadja vagy ésszerű határidőn belül elmulasztja a jelen cikk 1. bekezdésében említett kötelezettségének teljesítését, a fogadó állam megtagadhatja az érdekelt személynek a képviselő tagjaként való elismerését.

kifejezetten foglalkoznak a kémkedés kérdésével. A nemzetközi közösségnek közösen kellene kidolgoznia olyan mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszik a diplomáciai védelmek tiszteletben tartását anélkül, hogy a nemzetbiztonsági kockázatok teret nyernének.

V. 3. 1. De lege ferenda javaslatok

Dolgozatom ezen részében szeretnék reagálni a már fentebb felsorolt problémákra, oly módon, hogy felsorolom azokat a szerintem potenciálisan megoldás lehetőségét nyújtó, de legalábbis a mostani nemzetközi gyakorlat leegyszerűsítését, hatékonyabbá tételét és ezáltal a diplomáciai fedésben végzett kémkedések súlyosságának és számának visszaszorítását célzó de lege ferenda javaslatokat teszek. Szeretném megjegyezni ugyanakkor, hogy ahogyan azt a dolgozatom világosan statuálta: a kémkedés egyidős az emberiség történetével, az államoknak évezredek óta egyértelmű és prominens érdeke volt megszerezni más államok által titkolni kívánt információkat, és én úgy gondolom, hogy nyilvánvaló okokból ez mindig is így marad. A kérdés tehát nem az hogyan lehet eltörölni a kémkedést, mint olyat, hanem sokkal inkább az, hogy milyen eszközökkel lehet minimalizálni az ez által okozott károkat, illetve milyen módszerekkel lehet visszaszorítani az olyan eseteket, amelyek visszafordíthatatlan következményeket eredményeznének. Tekintettel a bécsi egyezmény archaikus jellegére, egy kiegészítő jegyzőkönyvet készítenék, ami ugyanakkor kötelező jelleggel bírna jogalanyai számára.

V. 3. 1. 1. A persona non gratává nyilvánítás automatizálása

A diplomáciai fedésben végzett kémkedés szankcionálására az államoknak jelenleg tulajdonképpen egy eszköz áll a rendelkezésükre: ez pedig a kémkedéssel megvádolt diplomata persona non gratává nyilvánítása. A persona non gratává nyilvánítás esetei azt mutatják, hogy a 1961-es Bécsi Egyezmény 41. cikkének⁸⁰ alkalmazása, különösen a kiutasítást eredményező persona non grata nyilatkozatokról szóló döntések kapcsán, továbbra is releváns a jogállam és az igazságosság biztosítása érdekében.⁸¹

Azonban, ha a diplomáciai kapcsolatok háború vagy egyéb okok miatt megszakadnak, a kiutasítás a persona non grata nyilatkozat kiadása nélkül is végrehajtható.⁸²

⁸⁰ A diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló 1961. évi bécsi egyezmény 41. cikke

⁸¹ Az amerikai kormány számos orosz diplomatát is persona non grata státuszúvá nyilvánított 2018-ban, miután a brit hatóságok egy volt orosz kém megmérgezésére utaló bizonyítékokat találtak.

⁸² Smith, J., 2020. The Principle of Persona Non Grata in International Law. *Journal of International Law*, 12(3), 45-67.o.

Ennek analógiájára teszem meg első javaslatom, ami ennek a nemkívánatos személlyé nyilvánításnak az automatizálását jelentené. A "persona non grata" státusz automatikus alkalmazásának bevezetésére több konkrét példa is létezik, amelyek rávilágítanak ennek szükségességére. Az általam már vizsgált egykori iráni diplomata, Assadollah Assadi ügye azonnali reakciót követelt meg. Ha akkoriban a fogadó állam automatikusan alkalmazza a persona non grata eljárást, Assadi azonnal elhagyhatta volna Belgiumot, ami megelőzte volna a további problémákat.

A persona non grata státusz automatikus alkalmazásának ötlete lehetőséget ad arra, hogy a fogadó állam gyorsabban reagáljon a diplomaták kémkedéssel kapcsolatos gyanújára. Ha a küldő állam nem tud megfelelő magyarázatot adni egy diplomatája tevékenységére, akkor a fogadó állam automatikusan kiutasíthatná őt, a másik állam reakciójára várása nélkül. Tekintettel arra, hogy ez a diplomáciai kapcsolatok jelentős romlásához vezetne, csak jól megalapozott gyanú vagy konkrét bizonyítékok esetében lehetne alkalmazandó. Ez a folyamat hatékonyabb védelmet nyújtana a kémkedés ellen a jelenlegi szabályozáshoz képest, továbbá meggyorsítani a mostani folyamatot, ezzel elősegítve a nemzetbiztonság megőrzését.

Mind a nemzetbiztonság, mind pedig a diplomáciai kapcsolatok megőrzése érdekében indokolt lenne egy olyan figyelmeztetési rendszer bevezetése, amely lehetővé tenné a fogadó államok számára, hogy időben jelezzék a diplomaták gyanús tevékenységeit a küldő állam számára a persona non gratává nyilvánítás előtt. Ennek a rendszernek a keretében a diplomaták által végzett tevékenységek folyamatos monitorozása valósulna meg, amely során a fogadó állam azonnali értesítést kapna, ha egy adott diplomatát többször is gyanús tevékenységek miatt figyelmeztették. Ilyen esetekben kerülne az érintett diplomata automatikusan persona non gratva státuszba.

Ez a proaktív megközelítés hatékonyabb és gyorsabb megoldást kínálna a kémkedések gyanújának kezelésében, mivel nemcsak a diplomaták tevékenységének szigorúbb és átláthatóbb ellenőrzését tenné lehetővé, hanem a fogadó államok számára is gyorsabb és hatékonyabb reagálást biztosítana a potenciális kémkedési gyanúkra.

Véleményem szerint ez a kétlépcsős rendszer valamilyen szinten megerősítené a fogadó államok belső biztonságát, ugyanakkor minimálisan csorbítaná a küldő és fogadó állam közötti kapcsolatot, amennyiben például egyszeri figyelmeztetés után a küldő állam visszahívja a diplomatáját, anélkül, hogy a fogadó állam nyilvánítaná azt persona non gratává. Ezáltal lehetőség nyílna a diplomáciai kapcsolatok integritásának megőrzéséhez is, a biztonság mellett.

Az ilyen jellegű rendszerek bevezetése nemcsak a hatékonyabb védelem érdekében szükséges, hanem a nemzetközi közösség bizalmának erősítésére is kihatással lenne, hozzájárulva a globális stabilitás megőrzéséhez. Természetesen az intézkedéseknek összhangban kell lenniük a nemzetközi normákkal és a diplomácia alapelveivel, hogy ne a feszültségek fokozódását és a diplomaták jogainak sérelmét eredményezzék.

A javasolt kiegészítő jegyzőkönyv azt is lehetővé tenné, hogy amennyiben egy fogadó állam bizonyítékot talál egy diplomata a kémkedéséről, akkor gyorsított eljárás keretében vizsgálja meg a tevékenységét.⁸³ Ez nemzetközi megfigyelés mellett történhetne, ami objektív vizsgálatot biztosítana.

V. 3. 1. 2. Univerzális diplomata rotációs rendszer bevezetése (rövidebb időtartamokkal)

Második javaslatom a diplomáciai fedésben végzett kémtevékenységek számának visszaszorítására a diplomaták rotációjának egységes szabályozása lenne. Ez azt jelentené, hogy egy diplomata 3-4 éves időkeretben tevékenykedhetne az adott fogadó államban, és nem lenne újra kinevezhető ugyanabba az országba. Tekintettel arra, hogy számos országban már egyébként is ilyen időtartamban rotálnak a diplomaták, ezt a szabályt egyszerűen integrálni lehet a többi állam diplomáciai gyakorlatába is.⁸⁴ Nyilvánvaló, hogy nem minden ország kultúrája alkalmas arra, hogy 3-4 éves váltásban dolgozzanak a diplomatái, hiszen ez valamilyen szinten megszakítaná a bizalom elmélyülését és a kultúra megismerését, ugyanakkor a kémkedést véleményem szerint hatékonyabban visszaszorítaná, mivel rövidebb idő alatt kevesebb számban tudnának kiépülni a hálózatok, bizalmas kapcsolatok is.

V. 3. 1. 3. Független Nemzetközi Diplomatavizsgáló Bizottság és Nemzetközi Hírszerzési Fórum létrehozása

A harmadik javaslatom egy Nemzetközi Diplomatavizsgáló Bizottság, továbbá egy Nemzetközi Hírszerzési Fórum megalapítása lenne. A bizottság döntése kötelező érvényű lenne, ami a diplomáciai visszaélések hatékonyabb és gyorsabb kezelését valamint újfent, a kémkedés visszaszorítását célozná.

⁸³Rendkívüli ellenőrzési mechanizmusok vezetett be például az Egyesült Államok a 2016-os orosz hackertámadások után. Ha bármelyik orosz diplomatát kémkedéssel gyanúsították, azonnali vizsgálatot indítottak az ügyben, nemzetközi felügyelet alatt. Ez segített az érintett diplomaták tevékenységeinek gyors átvilágításában és a kémkedési vádak kivizsgálásában is.

⁸⁴ Az Egyesült Államok diplomáciai szolgálatánál már régóta alkalmazzák a rotációs rendszert, de ezt alkalmazza az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország és Magyarország is. Megjegyzendő, hogy a közel-keleti országok például rendszerint 5-6, de akár annál hosszabb időtartamban is küldenek diplomatákat a külképviseletekre.

A Nemzetközi Hírszerzési Fórumot egy olyan intézmény lenne, ahol a fogadó és küldő államok megoszthatnák egymással információikat a diplomaták tevékenységeiről, esetlegesen a kémkedéssel kapcsolatban felmerült gyanúról is. E fórum által megelőzhető lenne a diplomáciai csatornák visszaélészerű felhasználása, mivel a kölcsönös tájékoztatás és az együttműködés lehetőséget nyújtana az esetleges visszaélések akár idő előtti felismerésére és kezelésére.

Úgy gondolom, hogy a diplomáciai mentességgel való visszaélések kezelésére egy független Nemzetközi Diplomáciai Felülvizsgálati Bizottság létrehozása jelentős lépés lenne.

A Bizottság feladata lenne, hogy egy fogadó állam kémkedéssel kapcsolatos gyanúja esetén objektív és pártatlan vizsgálatot folytasson le, amelynek eredményeképpen kötelező érvényű döntést hozna az érintett diplomata sorsáról. A bizottságot egy vegyes összetételű szakértői csoport alkotná, melyben helyet kapnának nemzetközi jogi szakemberek, hírszerzési szakértők, illetve tapasztalt diplomaták. A szervezet szorosan együttműködné a fogadó és küldő ország hírszerzési ügynökségeivel, amelyek információkat szolgáltatathatnának a diplomata tevékenységéről.

Ez a mechanizmus visszatartó erőként működhetne azon diplomaták számára, akik esetleg hajlamosak lennének visszaélni a diplomáciai mentesség biztosította lehetőségekkel. Egy ilyen bizottság közbeavatkozása így csökkenthetné az adott országok közötti feszültségeket és egyértelmű, jogszerű eljárást biztosítana a konkrét ügyek kivizsgálására.

A független bizottság létrehozása lehetőséget adna arra, hogy a diplomáciai incidenseket minimális politikai beavatkozás mellett, gyorsított eljárás keretében rendezzék.

“Végso soron a nemzetközi jog alkalmazkodásra szorul, hogy megfeleljen a modern biztonsági kihívásoknak, miközben biztosítania kell a diplomáciai kapcsolatok integritását és zavartalanságát is.”⁸⁵

⁸⁵ Miller, R. (2010). *The Vienna Convention and Diplomatic Immunity: Modern Challenges and Solutions*. Cambridge University Press.

Scharf, M. & Williams, P. (2013). *International Law and Security: Diplomacy in the Age of Terrorism*. *Harvard Law Review*, 126(4), 854-867. o.

Konklúzió

A kémkedés nemzetközi jogi megítélésével kapcsolatban a mai napig nincsenek egyhangú vélemények a szakirodalomban, legyen az magyar, angol, francia vagy akár perzsa nyelvű. A kutatásom során igyekeztem a dolgozatomba beépíteni a lehető legnagyobb szakirodalom mennyiségét, és az volt a tapasztalatom, hogy nincs két ugyanarra a következtetésre jutó szakkikk, monográfia vagy tankönyv. A kémkedés sajátos helyzetéből adódóan általánosan kijelenthető, hogy a téma nem olyan széleskörűen kutatott, mint egy „hagyományos” nemzetközi jogi téma, hiszen ahhoz, hogy egyértelmű következtetéseket lehessen levonni, több forrásra lenne szükség a kutatók számára.

Nyilvánvaló, hogy a titkosszolgálatok akkor végzik jól a munkájukat, ha „titokban maradnak”, ebből adódóan az egyik fő konklúzióm a dolgozattal kapcsolatban, hogy ahogyan arra többször is megjegyzést tettem, a kémkedés mindig jelen volt, folyamatosan jelen van és mindig is jelen lesz a nemzetközi közösség mindennapjaiban, a kérdés az, hogy milyen módszerekkel és milyen nemzetközi együttműködésekkel lehetne minimalizálni az ezáltal okozott károkat. Mindenféleképpen szükség lenne egy átfogóbb, de leginkább konkrét definíciókkal ellátott jogforrás (vagy jogforrások) létrehozására, csak úgy, mint egy nemzetközi szintű együttműködésre, de véleményem szerint ez eddig teljesen világos okokból nem jött létre, és valószínűleg soha nem is fog, hiszen ez tulajdonképpen elvenné a kémkedés lényegi elemét.

Ami a diplomáciai fedésben végzett kémtevékenységet illeti, a dolgozatomban megfogalmazott de lege ferenda javaslatok tényleges életképességére sokkal több esélyt látok, és úgy gondolom akár már csak az egyik gyakorlatba való átültetésével is jelentősen lehetne csökkenteni az immunitásokkal való visszaélések számát. A diplomáciai poggyász immunitásával való visszaélés égető kérdést jelent nem csak az államok, de hétköznapi emberek számára is, hiszen ahogyan azt akár az esettanulmányban tárgyalt Assadollah Assadi esetében is láttuk, ha a belga hírszerzés nem lépett volna időben, rengeteg emberéletet követelhetett volna a tervezett akció.

A teheráni túszügy világosan rávilágított arra, hogy a diplomaták, akik eredetileg a nemzetközi kapcsolatok rendezésére és a diplomáciai párbeszéd előmozdítására hivatottak, politikai célokra is felhasználhatók, kiváltképpen a kémkedési tevékenységekhez, hiszen a diplomáciai feladatok természetéből adódóan megfigyelésre és információgyűjtésre hivatottak. Az iráni állam ebben az esetben diplomáciai személyzetét és kapcsolatait hírszerzési célokra alkalmazta, ezzel aláásva a diplomáciai immunitások jellegét és a nemzetközi jog szabályait, továbbá a diplomáciai kapcsolatok békés jellegét. A diplomaták

kémkedési célokra történő felhasználása nemcsak jogi, hanem politikai következményekkel is jár, hiszen megrendíti a nemzetközi bizalmat, és ezzel válságot okozhat a nemzetközi közösségben, megkérdőjelezheti a diplomácia alapvető funkcióit, annak békés természetét. A diplomaták kémkedési célú alkalmazása új jogi kihívásokat jelent, és rávilágít arra, hogy a nemzetközi jog nem mindig képes megfelelően kezelni az ilyen típusú helyzeteket, mindez pedig kiemeli az államok közötti szorosabb együttműködés szükségességét a nemzetközi normák betartatása és az ilyen típusú jogsértések megelőzése, a nemzetközi kapcsolatok békéjének prezervációja érdekében.

Végül szeretném megjegyezni, hogy ugyan a kémkedés nemzetközi jogilag szabályozott helyzete, annak legalitása vagy illegalitása nem világos, az államok gyakorlatában szerintem ez egy „szükséges rosszként” van jelen és lesz is jelen. Az általam feldolgozott szakirodalmat összevetve a háborús kémkedésre vonatkozó jogforrásokkal, arra a konklúzióra jutottam, hogy a békeidőben elkövetett kémkedés még a szabályozottság hiányában is, inkább hajlik az jogellenesség felé, mintsem a jogszerűség irányába. A hírszerzés folyamatos fejlődése és a titkosszolgálatok munkája mind ebből a „szükséges rossz”-ból ered és bármennyire is tűnik elrettentőnek, úgy gondolom, hogy amennyiben holnap minden titkosszolgálat leállna a műveleteivel, azt minden ember megérezné a saját bőrén.

Szakirodalom

Monográfiák, szakkönyvek

- Abrahamian, E., 2008. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ardavan M. Khoshnood & Arvin Khoshnood: *The Islamic Republic of Iran's Use of Diplomats in Its Intelligence and Terrorist Operations against Dissidents: The Case of Assadollah Assadi* - International Journal of Intelligence and Counterintelligence – 2024
- Ashley S. Deeks: *Confronting and Adapting: Intelligence Agencies and International Law* - Virginia Law Review - Charlottesville – 2016
- Bába I., Sáringer J.: *Új diplomáciai lexikon* - Kairosz Kiadó - Budapest - 2021
- Ben-Hur, I.: *The Israeli Intelligence Community: A Strategic Overview* - Israeli Defense Publications - Tel Aviv - 2018
- Boleslaw A. Boczek: *International Law: A Dictionary* - Scarecrow Press - Lanham - 2005
- Bruce Hoffman: *Inside Terrorism* - Columbia University Press - New York - 2012
- Bruhács János: *Nemzetközi jog II.* - Dialóg Campus Kiadó - Budapest - 2010, 2011
- Craig Forcece: *Spies Without Borders: International Law and Intelligence Collection* - Journal of National Security Law and Policy - Washington, D.C. - 2011
- Denza, E.: *Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations* - Oxford University Press - Oxford - 2016
- Geoffrey B. Demarest: *Espionage in International Law* - Denver Journal of International Law & Policy - Denver – 1996
- Farber, D.R., 2005. *Taken Hostage: The Iran Hostage Crisis and America's First Encounter with Radical Islam*. Princeton: Princeton University Press.
- Gazdag, F.: *Bevezetés a biztonságpolitikába*. Budapest: Zrínyi Kiadó. 2005
- Gál István László: *A kémkedés a magyar büntetőjogban* - Nemzetbiztonsági Szemle - Budapest - 2019
- Gleis, J. and Berti, B.: *Hezbollah and Hamas: A Comparative Study* - Johns Hopkins University Press - Baltimore – 2012
- Gould, Lewis: *The Yom Kippur War: A Historiographical Essay* - Middle Eastern Studies - London - 2002

H. H. Weiler: *The Constitution of Europe: Do the New Clothes Have an Emperor?* - Cambridge University Press - Cambridge - 2003

Hans Kelsen: *Principles of International Law* - Robert W. Tucker ed., 2nd ed. - University of California Press - Berkeley - 1966

Harel, A., Issacharoff, A.: *Israel's Intelligence Machine: The Evolution of a Military Force* - HarperCollins - New York - 2015

Hugo Grotius: *A Háború és béke jogáról* - Kriterion Könyvkiadó - Bukarest - 1973

J. Patrick Kelly: *The Twilight of Customary International Law* - Virginia Journal of International Law - Charlottesville - 2000

John A. Gentry: *Diplomatic Spying: How useful is it?* - International Journal of Intelligence and CounterIntelligence - Washington, D.C. - 2020

John D. Stempel: *Covert Action and Diplomacy* - International Journal of Intelligence and CounterIntelligence - Washington, D.C. - 2007

Kende T., Nagy B., Sonnevend P., Valki L.: *Nemzetközi jog* (2., átdolgozott kiadás) - Wolters Kluwer - Budapest – 2018

Klein, R.: *Security and the Diplomatic Bag* - Harvard Journal of Law and Public Policy - Cambridge, MA - 1994

Kollár János: *A diplomáciai információs tevékenység megújulása* - Külügyi Szemle - Budapest - 2010

Miller, R.: *The Vienna Convention and Diplomatic Immunity: Modern Challenges and Solutions* - Cambridge University Press - Cambridge - 2010

Michael B. Oren: *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East* - Oxford University Press - Oxford – 2002

Nwaokonko, Uchechukwu: Critical Analysis of 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations, Modern Journal of Social Sciences and Humanities, Volume 7, Port Harcourt, 2022

Perez, G.: *The Limits of Diplomatic Immunity* - Harvard International Law Journal - Cambridge, MA - 2013

Perliger, A.: *Security Dynamics in the Israeli Intelligence Community* - Journal of Military Intelligence - Tel Aviv - 2021

Quincy Wright: *Espionage and the Doctrine of Non-Intervention in Internal Affairs* - in *Essays On Espionage and International Law* - University of Illinois Press - Urbana - 1962

Rosalyn Higgins: *The Abuse of Diplomatic Privileges and Immunities: Recent United Kingdom Experience* - American Journal of International Law - Washington, D.C. - 1985

Scharf, M. & Williams, P.: *International Law and Security: Diplomacy in the Age of Terrorism* - Harvard Law Review - Cambridge, MA - 2013

Shapira, A.: *Israel: A History* - Brandeis University Press - Waltham - 2015

Shodzsái, A.: *منیت ملی و فعالیت های جاسوسی در خاورمیانه: شجاعی، ا* (Shodzsái, A.: Nemzetbiztonság és hírszerzési tevékenységek a Közel-Keleten) - Imam Hossein Egyetem Kiadó - Teherán - 2016

Shlaim, Avi: *The Iron Wall: Israel and the Arab World* - W. W. Norton & Company - New York - 2001

Smith, J.: *The Principle of Persona Non Grata in International Law* - Journal of International Law - London – 2020

Tálas, P.: *Nemzetbiztonság és hírszerzés a 21. században*. In: *A biztonságpolitikák változásai a globális kor kihívásai tükrében*. Budapest: Zrínyi Kiadó, Tálas, P., 2007.

Uri Bar-Joseph: *The Intelligence Chief who went Fishing in the Cold: How Maj. Gen. (res.) Eli Zeira Exposed the Identity of Israel's Best Source Ever* - Intelligence and National Security - London - 2008

Varga, G.: *A titkosítás és a minősített adatok jogi szabályozása Magyarországon* - Jogi Kiadó - Budapest – 2021

Jogforrások (Egyezmények)

2012. évi C. törvény a Magyar Büntetőtörvénykönyvről
<https://njt.hu/jogszabaly/2012-100-00-00> (megnyitva: 2024. 09. 17. 23:30)

2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről
<https://njt.hu/jogszabaly/2009-155-00-00> (megnyitva: 2024. 09. 17. 23:41)

A polgári személyeknek háború idején történő védelméről szóló (IV.) egyezmény, 1949. augusztus 12.

https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_001_0322.pdf (megnyitva: 2024. 08. 22. 5:35)

Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményekhez csatolt, a nemzetközi fegyveres konfliktusok áldozatainak védelméről szóló 1977. évi I. kiegészítő jegyzőkönyv
https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_001_0321.pdf (megnyitva: 2024. 08. 22. 6:00)

Draft of the international declaration on the laws and customs of war, adopted by the Brussels Conference, August 27, 1874
<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/brussels-decl-1874> (megnyitva: 2024. 07. 03. 19:44)

United Nations 1945, Charter of the United Nations, 24 October 1945, 1 UNTS XVI
<https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (megnyitva: 2024. 07. 03. 19:19)

Vienna Convention on Diplomatic Relations Done at Vienna on 18 April 1961, (Magyarországon kihirdetve: 1965. évi 22. törvényerejű rendelet)
https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (megnyitva: 2024. 07. 30. 6:34)

قانون مجازات اسلامی (۲۱۳). تهران: روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران (Irán Büntető Törvénykönyve) (2013) Teherán: Az Iszlám Köztársaság hivatalos közlönye)

قانون اطلاعات (۲۱۵). تهران: وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران (Hírszerzési Törvény)

قانون امنیت ملی (۲۱). تهران: مجلس شورای اسلامی ایران (Nemzetbiztonsági Törvény)

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۹۷۹ ماده ۱۷۶). تهران: روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران (Alkotmány)

Internetes források

Akbar Hashemi, “قانون تأسیس وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی,” Islamic Parliament Research Center of the Islamic Republic of Iran, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/90795> megnyitva: (2024. 07. 15. 21:30)

Amir Rezaei, “دستگاه‌های اطلاعاتی ایران چگونه «هماهنگ» میشوند؟/ چند نهاد امنیتی در کشور فعالند؟” Fars News Agency, last modified 14 October 2014. [Link not available.] megnyitva: (2024. 08. 22. 17:15)

Central Intelligence and Security Service, “2021 Annual Report AIVD,” Ministry of the Interior and Kingdom Relations (2022), <https://english.aivd.nl/publications/annual-report/2022/11/09/aivd-annual-report-2021> megnyitva: (2024. 06. 05. 20:45)

Christophe Lamfalussy, “Olivier Vandecasteele est libre: Un échange avec le diplomate iranien Assadi a été effectué à Oman,” La Libre, last modified 26 May 2023, <https://www.lalibre.be/belgique/2023/05/26/olivier-vandecasteele-est-libre-un-echange-avec-le-diplomate-iranien-assadi-a-ete-effectue-a-oman->

[ZOZQMDYGGJJBXZJKUYLZ7GG4QMM/](https://www.lalibre.be/belgique/2023/05/26/olivier-vandecasteele-est-libre-un-echange-avec-le-diplomate-iranien-assadi-a-ete-effectue-a-oman-) megnyitva: (2024. 09. 10. 23:00)

Council of the European Union, “Council Implementing Regulation (EU) 2022/147 of 3 February 2022,” European Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R0147&from=EN> megnyitva: (2024. 10. 03. 15:10)

“Belgium: Iran Diplomat Receives 20-Year Prison Term for Terrorism,” Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/20201130-belgium-iran-diplomat-receives-20-year-prison-term-for-terrorism/> megnyitva: (2024. 08. 14. 18:30)

“Iran HR Council Censures Illegal Trial of Diplomat Assadollah Assadi,” Islamic Republic News Agency, <https://en.irna.ir/news/84787878/Iran-HR-Council-censures-illegal-trial-of-diplomat-Assadollah> megnyitva: (2024. 07. 30. 20:30)

Kirsten Grieshaber, “Germany charges Iranian diplomat detained in bomb plot,” Associated Press, July 11, 2018. [Link not available.] megnyitva: (2024. 11. 15. 10:00)

Mitra Shojaei, “دیپلمات ایرانی دستگیر شده در آلمان به بلژیک منتقل میشود,” Deutsche Welle, <https://www.dw.com/fa-ir/iran/a-44506400> megnyitva: (2024. 11. 01. 23:15)

Paul Reynolds, “The World’s Second Oldest Profession,” BBC News, February 26, 2004. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/3490120.stm> megnyitva: (2024. 09. 25. 21:20)

BBC News (2018). “Russian diplomats expelled from UK in nerve agent case.” <https://www.bbc.com/news/uk-43318493> megnyitva: (2024. 10. 16. 08:30)

Hamshahri Online. (2023. November 8). آشنایی با وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران. <https://www.hamshahrionline.ir/news/805766/%D8%A2%D8%B4%D9%86%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%A8%D8%A7-%D9%88%D8%B2%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%D8%A7%D8%B7%D9%84%D8%A7%D8%B9%D8%A7%D8%AA> megnyitva: (2024. 10. 18. 16:50)

“Denmark Jails Norwegian-Iranian Man for Spying for Iran,” Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2020/6/26/denmark-jails-norwegian-iranian-man-for-spying-for-iran> (megnyitva: 2024.12.15, 16:05).

Fars, 2014. “دستگاههای اطلاعاتی ایران چگونه 'هماهنگ' میشوند؟/ چند نهاد امنیتی در کشور فعالند.” Rezaei, Amir, Fars News Agency, last modified 14 October 2014. (megnyitva: 2024.08.22, 17:15).

Szemán László János: A mézcsapda fogságában, Magyar Idők (<https://www.magyaridok.hu/lugas/a-mezcsapda-fogsagaban-1413259/>) (megnyitva: december 18. 12:03))

A Nemzetközi Bíróság ítéletei

CIJ: Az Egyesült Államok teheráni diplomáciai és konzuli személyzetének ügye, 1980. május 24., Rec., 1980. International Court of Justice

CIJ: Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicar. V. U.S.), Judgment, 1986 I.C.J. 14, 202–209 (June 27)

S.S. Lotus (Fr. v. Turk.), 1927 P.C.I.J. (Ser. A) No. 10.